

DE
MILITAIRE SPECTATOR.

TIJDSCHRIFT

VOOR HET

NEDERLANDSCHE LEGER.

C'est beaucoup gagner, de savoir perdre à propos.

VERTÉR.

HOOFD-REDACTEUR

J. C. van Rijnveld.

TWAALFDE DEEL.

OCTOBER 1843. - N°. 4.

BREDA,
BROESE & COMP.
1843.

*De ondergetekende verklaart
dat dit Tijdschrift te hante
drukking is gegeven en daer
aan heeft uitgegeven
Breda 28 Nov. 1843.
Broese & Comp*

DE
MILITAIRSPECTATOR.

TUDSCHRIFT

VOOR 1843

REDACTIE VAN DE REDACTIE

DE REDACTIE VAN DE REDACTIE

HOOFD-REDACTEUR

J. C. van Klijncamp

TWALFDE DEEL

OCTOBER 1843. - N. 4.

1843
BROESE & COMP.
BREDA

Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR verschijnt maandelijks, in Nos. van 3 vellen druks; zoodat de Jaargang uit 36 vellen druks (behalve de bijvoegsels, die gratis geleverd worden) bestaat, en voor f 6,25, uitgenomen de platen en kaarten, welke afzonderlijk betaald worden, aan de respectieve geabonneerden wordt afgeleverd.

Men abonneert zich bij alle Post-Directeuren en Boekhandelaren door het geheele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden vrachterij aan de Uitgevers BROESE & COMP. te Breda, of aan den Majoor der artillerie, VAN RIJNEVELD, te Nijmegen, met het opschrift: voor den Militairen Spectator. Voor oorspronkelijke opstellen kan een vastgesteld honorarium gevorderd worden, te ontvangen bij de Uitgevers, na de verschijning van het 6de en 12de nummer. Het verlangen daartoe moet kenbaar gemaakt worden bij de inzending der opstellen.

LICHT EN SCHADUW,

OF

GEMEENZAME MILITAIRE BRIEVEN

OVER

EEN REISTOGTJE NAAR DE PRUISSISCHE RIJNGEWESTEN, IN
DE MAANDEN AUGUSTUS EN SEPTEMBER 1842.

III.

INHOUD (1).

Pamphlet. — P. L. COURRIER en A. BERTRAND. — Een tweelingsbroer van ROBERTUS NUNKS uit den Haarlemmerhout. — Zijne teleurstelling in Breda. — Detail-exercitiën van het garde-landwehr-bataillon. — Goede zijde van de Pruisische volkswapening; er zouden toepassingen bij ons te maken zijn. — Iets over de aanvulling der landwehr-kaders. — Humane behandeling der ondergeschikten; — één voorbeeld van drift. — Belonings- en strafvermogen der meederen. — Bepalingen der disciplinaire straffen. — Tweede klasse van den soldatenstand; — standregt en raden van krijgstuicht. — De majoor V. S. — Gewichtige betrekking chef van een bataillon landwehr te zijn. — Diner bij den Prins FREDERIK van Pruisen; nieuwe kennismaking aldaar; de kolonel von URZENOV; gesprek over literatuur; over den militair stand, hoe die in Pruisen beoordeeld wordt; snelle bevorderingen in de hoogere rangen. — Nogmaals de generaal v. PUYL. — De kolonel von FELDEN. — De Ananas-berg; verschil van gevoelen bij sommige officieren.

Eenige dagen nadat mijn eerste brief het licht had gezien, en de tweede op den zettters-haak passagierde, ontving ik eene vrachtvrije, doch ongeteekende missieve, die te veel betrekking heeft tot mijne opstellen, dan dat ik ze stilzwijgend ter zijde kan schuiven. De onbekende schrijver, namelijk, geeft mij daarbij een wenk — vriendelijk en welmeenend als ge wilt — dat ik mij toch wachten mogt, van niet in het pamphletachtige te vervallen. Ik moet bekennen, dat mij die raadgeving vrij orakelspreukig voorkwam, en dat zij mij in geene geringere verlegenheid bragt, dan waarin P. L. COURRIER eenmaal verkeerde, toen hij, van iets dergelijks

(1) Een onzer geabonneerden heeft ons opgemerkt, dat het naslaan of weder opzoeken van sommige bijzonderheden, moeilijk zal worden met den door ons aangenomen vorm der brieven, vooral als hun getal en de omvang mogt aangroeijen. Uit dien hoofde wordt ons in overweging gegeven of het niet raadzaam zoude zijn, boven elken brief deszelfs korten inhoud te plaatsen. Wij bedanken voor die hupsche raadgeving en volgen haar dadelijk op.

beschuldigd, door de uitspraak der Jury, veroordeeld werd om eenige maanden boete te doen achter de grendels van Ste Pélagie.

Pamphlet?..... Had de vriendelijke wenkengever zich slechts genoemd, en alzoo de navraag mogelijk gemaakt!..... De zaak was bedenkelijk, en met dat zwaarwichtige, met dat raadselachtige vingeropheffen voor den geest, ben ik meermalen huiverend het bewaarhuis voor afgedwaalde deugden in mijn woonoord voorbij gegaan; s...a...i...n...te Pélagie! Doch gij zult mijne verlegenheid beter beseffen, wanneer ik, voor een oogenblik den geestigen COURRIER het relaas laat doen zijner veroordeeling, juist op het oogenblik dat hij het justitie-paleis verliet, waarin hij zijn vonnis had hooren uitspreken; Lees:

« Sorti de là, je me trouvai sur le grand degré avec M. ARTHUS BERTRAND, libraire, un de mes jurés, qui s'en allait diner, m'ayant déclaré coupable. Je le saluai; il m'accueillit, car c'est le meilleur homme du monde, et chemin faisant, je le priai de me vouloir dire ce qui lui semblaît à reprendre dans le *Simple discours* condamné. Je ne l'ai point lu, me dit-il; mais c'est un pamphlet, cela me suffit. Alors je lui demandai ce que c'était qu'un pamphlet, et le sens de ce mot qui, sans m'être nouveau, avait besoin pour moi quelque explication. C'est répondit-il un écrit de peu de pages comme le vôtre, d'une feuille ou deux seulement. De trois feuilles, repris-je, serait-ce encore un pamphlet? Peut-être, me dit-il, dans l'acceptation commune; mais proprement parlant, le pamphlet n'a qu'une seule feuille; deux ou plus font une brochure. Et dix feuilles? quinze feuilles? vingt feuilles? Font un volume, dit-il, un ouvrage. »

« Moi, là-dessus, Monsieur, je m'en rapporte à vous qui devez savoir ces choses. Mais hélas! j'ai bien peur d'avoir fait en effet un pamphlet, comme dit le procureur du Roi. Sur votre honneur et conscience, puisque vous êtes juré, monsieur ARTHUS BERTRAND, mon écrit d'une feuille et demie

est-ce pamphlet ou brochure? Pamphlet, me dit-il, pamphlet sans nulle difficulté. Je suis donc pamphlétaire? Je ne vous l'eusse pas dit par égard, ménagement, compassion du malheur; mais c'est la vérité. Au reste, ajouta-t-il, si vous vous repentez, Dieu vous pardonnera (tant sa miséricorde est grande!) dans l'autre monde. Allez, mon bon monsieur, et ne péchez plus. Allez, à Sainte-Pélagie.»

«Voilà comme il me consolait. Monsieur, lui dis-je, de grâce, encore une question. Deux, me dit-il, et plus, et tant qu'il vous plaira, jusqu'à quatre heures et demie, qui, je crois, vont sonner. Bien, voici ma question: Si, au lieu de pamphlet sur la souscription de Chambord, j'eusse fait un volume, un ouvrage, l'auriez-vous condamné? Selon. J'entends, vous l'eussiez lu d'abord, pour voir s'il était condamnable. Oui, je l'aurais examiné. Mais le pamphlet vous ne le lisez pas. Non, parceque le pamphlet ne saurait être bon. Qui dit pamphlet, dit un écrit plein de poison. De poison? Oui, Monsieur, et du plus détestable, sans quoi on ne le lirait pas. S'il n'y avait du poison? Non, le monde est ainsi fait; on aime le poison dans tout ce qui s'imprime. Votre pamphlet, que nous venons de condamner, par exemple, je ne le connais point; je ne sais en vérité, ni ne veux savoir ce que c'est, mais on le lit; il y a eu du poison. Monsieur le procureur du roi nous l'a dit, et je n'en doutais pas. C'est le poison, voyez-vous, que poursuit la justice dans ces sortes d'écrits. Car autrement la presse est libre; imprimez, publiez tout ce que vous voudrez, mais non pas du poison. Vous avez beau dire, Messieurs, on ne vous laissera pas distribuer le poison. Cela ne ce peut en bonne police, et le gouvernement est là qui vous en empêchera bien.»

Eene duidelijker teekening mijner verlegenheid kan ik u toch niet geven, dan door dit veroorloofd plagiaat, en gij zult mij toestemmen, dat P. L. COURRIER iets gelukkiger was dan ik, aangezien hij zijne bedillers persoonlijk kende en eene nadere verklaring konde invoeren. Mijn orakelspreker is mij daarentegen onbekend, en ik zie geen' anderen uitweg, dan mijnen derden brief met eene soort van voorrede te beginnen, ten einde welligt nader uitleg uit te lokken. Ware de raadgeving niet zoo laat gekomen, dan had ik in mijn voorwoord, bij de opsomming der omschrijving van 't geen men van deze eenvoudige brieven verwachten kon, ook nog kunnen voegen, dat ik geen *pamphletten* zoude opdisschen. Volgens de letterkundige verklaring van ARTHUS BERTRAND, nopens den omvang, den aard en de strekking van het pamphlet, kan mijn wenkgever bedoeld

hebben: de grootte mijner losse schetsen, het al of niet bevatten van vergif, het zondigen tegen ons, of tegen het Pruisische gouvernement, tegen particuliere personen, tegen gevestigde denkwijzen, beginselen, enz., enz., enz.; reeds te veel om te raden en te gissen. Fatale onzekerheid, maar..... *Dieu est grand et Mahomet est son prophète*, en daarmede hoop ik zooveel mogelijk indachtig te blijven aan PAUL LOUIS COURRIER en ARTHUS BERTRAND.

Na dit appendix op mijn voorwoord, breng ik u in den vroegen morgen van den 18^{den} Augustus aan het ontbijt in het hôtel Breidenbach.

Ik vond er een officier, die eigenlijk niet tot het VII of VIII legerkorps behoorde, maar uit bijzondere belangstelling de manoeuvres zoude bijwonen. Wij hadden hem den vorigen dag aan tafel opgemerkt, wegens zijn goed, doch barsch militair voorkomen en zijne vrij scherpe oordeelvelingen, welke meesttijds werden opgevolgd door een paar beteekenisvolle grepen aan de lange knevels, à la *Blücher*. Het scheen een man te zijn die veel gezien, veel bijgewoond had, en die zijne eigenwaarde uit dien hoofde niet zeer laag tariëfsteerde. Zijne uitingen waren kort, zijne critiek liet weinig afdingen; zij waren echter vrij belangrijk voor mij, die *licht* en *schaduw* zocht. Hij had ons met een paar vlugtige, doch niet minder scherpe blikken opgenomen van het hoofd tot de voeten; overigens had hij zich niet om ons bekreund. Met een oogwenk groette hij mij, toen ik dien morgen binnentrad; de volgende waren weder gericht op het boterbrood, dat hij in zijn water met melk sopte. De Kellner ontving echter eene savonnade over de melk, die dun, over het water, dat niet koud genoeg was, en over nog twee zulke kleinigheden. Ik bestudeerde dat oorspronkelijke figuur, omdat ik mij voorstelde eene type voor mij te hebben. Dit scheen hem te ergeren, daar hij zich haastte zijn ontbijt te eindigen, welligt om zijn' rijknecht, die een schoonen Mecklenburger voor de deur heen en weder leidde, een roffel te geven, dat hij juist de smalle streep licht, die de nauwelijks ontwaakte zon op straat wierp, uitkoos voor wandelplaats van het paard. De rest van het broodje was intusschen den weg van alle brooden gegaan, en de uniformrok werd toegeknoopt voor den spiegel. Dat meubelstuk scheen hem ook niet te bevallen, de Kellner kreeg voor 't minst eenen zijdelingschen zet over den geelen afdruk dien het vertoonde. Ah! Ah! dacht ik, met dien man moet ik kennis maken; dat is zeker een tweelingbroer van ROBERTUS NURKS! — Sta mij dus toe, dat ik hem voortaan N. noem, hoezeer ik later, bij de gebreken dezer type uit

den Haarlemmerhout (1), in hem betere hoedanigheden van hart en verstand ontdekte, dan BEETS aan den Amsterdamschen pruttelaar toekende. Bij onzen N. verwijlende, moet ik een paar dagen overspringen, om de kennismaking een weinig ruimer te nemen, namelijk van het oogenblik, dat het mij gelukt was een gesprek met hem aan te knopen, en wij in hem een' hulpvaardigen kameraad gevonden hadden; een' man, die van wege zijne originaliteit, en zoo ik mij niet bedroog, ook van wege zijnen personelen moed, eene plaats zoude hebben toegekomen onder de zoo vereerde grognards van NAPOLEON. Eenmaal het ijs der kennismaking gebroken zijnde, verschaftte N. mij veel stof tot opmerkingen en menig uur van gezellig onderhoud. Hij verhaalde mij al zeer spoedig, hoe hij, in 1833, bij ons te lande eene illusie verloren had. Par parenthese zij gezegd, dat hij de jaren had waarin de illusiën vrij schaars worden, als ze niet reeds allen verpand zijn. Op een reisje door Noord-Nederland, had hij namelijk van de kameraden van zijn regiment de opdracht gekregen, de verzekering van hunnen eerbied en hunner bewondering over te brengen aan den generaal CHASSÉ, die, uit fransche gevangenschap ontslagen, het bevel over Breda had opgenomen. Moeijelijkheden met zijnen pas was een eerste steen des aanstoots; de tweede, van meer belang, was de onmogelijkheid om tot den grijzen opperbevelhebber te genaken, dewijl deze zich door ongesteldheid of andere oorzaken, had laten verontschuldigen. Vol warm gevoel voor alles wat krijgsdeugd heet, had onze N. eerst moeten parlementeren om Breda binnen te komen, en toen hij nu den vollen boezem zou ontlasten van alle gevoelens die zich, al reizende, daarin hadden zamengepakt, toen hij den man dacht te zien, wiens lof destijds tot in het koudste gedeelte van Rusland (2) met warmte werd uitgesproken, liet Z. Exc. vrij prozaïsch weten, dat het deze keer onmogelijk was. Reis nu eens in poëtische stemming, even als onze N., naar een bepaald doel, en tref dat doel niet! Bereid u eens met langen adem voor, op eene schoone improvisatie, en mis de gelegenheid om ze voor dat vuistje uit te spreken: fataliteit! — Ik kan mij zeer goed voorstellen, hoe de driftige man, tevens gevoelvol soldaat, gesteld was op het oogenblik der politie-bezwaren, en hoe N. stampvoette, dat hij te huis zoude moeten komen, zonder den Generaal gezien te hebben, dien hij zoo veel

schoons had te zeggen! Al de landgenooten van onzen braven generaal, moesten het zeker een klein beetje ontgelden, en N. was nog niet geheel hersteld van zijn kwaden luim, toen wij elkander voor de eerste maal zagen. Velen zullen dit kleingeestig noemen, doch ik rangschikt zulks onder de natuurlijke natuurlijkheden, terwijl ik al het mogelijke deed, om den facheusen indruk weg te nemen, die voorzeker reeds prozelitisch gewerkt had. Ik verhaalde hem namelijk veel van het accident des Generaals, van zijne bescheidenheid, van zijnen afkeer om als een vreemdsoortig natuurverschijnsel bezocht en bekeken te worden, van de neiging en de politiek, aan vele groote mannen eigen, om zich niet dagelijks van nabij te doen beschouwen, — iets dat men, in conservatieven zin, kan toejuichen. Ik haalde LA BRYÈRE — mijn oude raadsman als ik mij niet te redden weet — aan, waar hij over het beoordeelen van gerenommeerde mannen zegt:

« L'on exigerait de certains personnages qui ont une fois été capable d'une action noble, héroïque, et qui a été sue de toute la terre, que, sans paraitre comme épuisés par un si grand effort, ils eussent du moins dans le reste de leur vie cette conduite sage et judicieuse qui se remarque même dans les hommes ordinaires; qu'ils ne tombassent point dans des petites indignes de la haute réputation qu'ils avaient acquise; que se mêlant moins dans le peuple, et ne lui laissant pas le loisir de les voir de près, ils ne fissent point passer de la curiosité et de l'admiration à l'indifférence.» Niets echter mogt baten, — N. was te gehecht geworden aan zijn motief om goedgeluimd jegens Breda en deszelfs grijzen oud-gouverneur te worden; te lang had hij geleden aan eene *improvisation rentrée*, om ons gewonnen spel te geven. Tot zijn' eer moet ik evenwel bekennen, dat hij het ons niet heeft doen ontgelden, en ook daarin verschilde hij met zijn pseudo-homonijm uit den Haarlemmerhout. — De redenen waarom ik dit voorval heb aangeteekend, zult gij ligtelijk beseffen, immers die wenk kan voor het vervolg nuttig werken. Genoeg echter voor dit oogenblik van N. en van de gevolgtrekkingen dezer nieuwe kennismaking. Na het ontbijt wandelde ik naar de exercitie-plaats, om de oefeningen van het garde-landwehr-bataillon te zien. Men was bezig aan de pelotons-school en met de handgrepen. Dadelijk kwam het mij voor, dat de vermaningen van den vorigen avond reeds gewerkt hadden; de tenue had eene merkbare verbetering ondergaan; de houding onder de wapens, de stilstand, had zeer veel gewonnen. Het was de derde dag hunner te zamenkomst, en de vroegere soldatenvormen, vertoonden zich

(1) Zie de *Camera obscura* van HILDEBRAND, op bladzijde 33.

(2) Het portret des Generaals was op last des Keizers, in alle militaire opvoedings-gestichten ten toon gesteld.

reeds in het oogvallend zichtbaar. Het krachtige voorkomen dezer burger-soldaten, in vollen mannelijken wasdom (25—30 jaren), bragt niet weinig bij tot het genoegzaam waarmede ik dezen troep aanschouwde. De onlangs ingevoerde nieuwe dragt van het geweer (hoog in den rechter arm) werd voornamelijk dien morgen beoefend, met al de wijzigingen die daaruit voor de overige grepen en voor de lading met het percussie-geweer voortvloeiden. Er was reeds veel ensemble bij dat alles; de aandacht en oplettendheid waren bij allen voorbeeldig. Een dusdanige troep kon, op het uiterlijke beoordeeld, als krijgsvaardig beschouwd worden, terwijl acht dagen marsch voldoende zouden geweest zijn, om het nog ontbrekende, of beter gezegd, de vergetene oefening weder aan te vullen. De voordeelen van het driejarig verblijf onder de vaandels, met de tweejarige dienst in de reserve van het staande leger, deden zich hier duidelijk kennen. Het was dan ook geenszins de hooge trap van geoefendheid, de meerdere volmaaktheid of bedrevenheid in de opkweeking van den soldaat, die ik dáár eene ongedeelde hulde toebragt, omdat ik daardoor, in zekeren zin, onze infanteriekaders, zeer onverdiend, op den achtergrond zou hebben geplaatst; — neen, het was de organisatie der Pruisische volkswapening die ik hier bewonderde; het was de Pruisische garde-schutterij die ik toejuichte, en die mij bij hernieuwing al de leemten en gebreken onzer schutterorganisatie sprekend voor oogen bragt. Bij mijne vorige studiën over de militaire inrigtingen van den Pruisischen staat, was mij gebleken, dat het Pruisische landwehr-stelsel nimmer volledig bij ons, evenmin als in eenigen anderen Staat, zonder voorafgaande en daartoe gunstige staatkundige schokken, zoude in te voeren zijn. Hetgeen ik nu reeds gezien en gehoord had, bevestigde deze overtuiging; maar desniettemin kwam het mij voor, dat er veel goeds in dat stelsel te vinden was, 't welk bij eene reorganisatie onzer eigenlijke volkswapening, zou kunnen overgeplant worden, zoodra onze vertegenwoordiging op den weg der staatkundige overtuiging gebragt, begrijpen zal dat stelselmatige bezuinigingen op het beheer van oorlog eerst dan van eenig belang zullen zijn, wanneer de zelfstandigheid van den Staat door een weêrstelsel gewaarborgd wordt, dat al de oorlogsbelangen van het vaderland omvat. In de kunst van soldaten te vormen en in korten tijd eene goede infanterie op te kweken, zullen wij thans niet ligt worden overtroffen; het hapert ons slechts aan eene, voor ons doelmatige, en voor de onschendbaarheid van ons kleine grondgebied, noodzakelijke organisatie der schutterij, en aan een snel uitvoerbaar mobielmakingsplan.

De luitenant von Görsch had de goedheid mij vele ophelderingen te geven over het kader, naardien ik, behalve de officieren, eenige onder-officieren van het garde-korps in het opsluitend gelid ontwaar werd. Zij waren gedetacheerd geworden voor den tijd der manoeuvres. Het bataillons-kader was alzoo niet voltallig, 't welk mij aanleiding gaf te vragen naar eenige bijzonderheden, nopens de aanvulling van dit zoo belangrijke deel der organisatie. Men zeide mij, dat dit bij de overige landwehr met minder moeite geschiedde uit degenen welke als volontairen bij de linie, slechts één jaar op eigene kosten dienen, welke volontairen verplicht zijn, zich in dat korte tijdvak, zoowel theoretisch als praktisch, tot soldaat te vormen en een examen af te leggen vóór dat zij in de reserve overgaan. Dit examen bevat de vereischten tot de vervulling van de betrekking eens onder-officiers; met welk certificaat zij als onder-officieren bij de landwehr kunnen aangesteld worden. Uit deze klasse wordt een gedeelte der landwehr-officieren getrokken. Bij de linie, waarbij men eenig en alleen werkt om de instelling der landwehr meer en meer te volmaken, worden de jonge lieden (de vrijwillig voor een jaar dienende) met bijzondere zorg voor deze bestemming gevormd. Dit gebruik bepaalt zich niet tot de landwehr-infanterie, maar strekt zich ook tot de beide overige hoofdwapens uit. Bij de garde, waarbij — zoo ik mij niet bedrieg — de aanneming van eenjarige vrijwilligers zich alleen tot het garde jager- en garde scherpschutters-bataillon bepaalt, moest dus de aanvulling der garde landwehr-kaders moeilijker wezen, dewijl men toch niet altijd over daartoe geschikte sujetten, die, hetzij als soldaat of onder-officier, bij de garde hunnen tijd uitgediend hadden, konde beschikken. Op een en ander dezer punten, zal ik nader terugkomen, vooral wanneer ik u eenigzins meer speciaal zal onderhouden over de organisatie van het Pruisische weêrstelsel.

Iets dat bijzonder mijne aandacht trof, was de ernstige, doch vaderlijke, geheel humane behandeling van den landwehrman, door den officier en onder-officier. Bij alle instructie-pelotons had ik mij opgehouden, en bij alle onderwijzers had ik de teregtwijzingen zien geven, zonder de minste drift; het was alsof deze hartstogt door eene en hetzelfde middel was onderdrukt, alsof er eene methode bestond voor de behandeling van den soldaat. Dit verwonderde mij te meer, aangezien ik eene heviger, zwaardere klem bij de Pruisische krijgstuicht verwacht had, voornamelijk hier van officieren, die uit het hart van Pruisen en uit het garde-korps — waarbij, volgens hooren zeggen, met de uiterste stiptheid

en onderworpenheid gediend wordt — slechts tijdelijk groepen waren, om deze landwehrrmannen aan te voeren. Ik had gedacht, dat de gewoonte, om stipte opvolging van gegevene bevelen of kommando-woorden te zien, des te meer de driften zouden wakker maken bij deze jonge officieren. Het tegendeel van dit alles had plaats, en ik moet gul bekennen, dat, hoezeer ik vroeger de Pruisische armee-inrigtingen van de theoretische zijde bestudeerd had, mij dit toch geheel nieuw voorkwam. Het was een belangrijk punt van studie, en uit dien hoofde ontzag ik geene moeite om eenige meerdere ophelderingen te bekomen. In de eerste plaats reeds, kwam het mij voor, dat de officieren, welke ik op dat oogenblik had gadeslagen, wel bijzonder voor deze taak konden uitgezocht zijn, te meer dewijl zij geene oud-Pruisische, maar *Rijnbewoners* moesten leeren en leiden. Toen ik echter, gedurende den tijd van mijn verblijf te Dusseldorf, al de troepen van het VII legerkorps, zoowel linie- als landwehr, van meer nabij gezien had, moest ik bekennen, dat ik overal dezelfde humaniteit had zien heerschen. Ook de officieren werden door hunne meerderen, wel ernstig teregtgewezen, doch altijd in de beleefde vormen aangesproken. Onaangename tentoonstellende uitdrukkingen hadden niet plaats. Slechts bij één hoofd-officier, regiments-kommandant, bespeurde ik, bij eene brigade-oefening in het kamp te Grimlingshausen, eene onbedwingbare oploopenheid. Het zware bloedrijke gestel van dien hoofd-officier, teekende trouwens reeds op het uiterlijke, den driftigen, prikkelbaren man. Ik was, in zekeren zin, oorzaak dat een der bataillons-kommandanten een' hevigen uitbrander ontving, vergezeld van een paar krachtige Duitse technische stopwoorden, de eerste die ik hoorde uitspreken. Ik was verlegen; — de majoor wien het gold, bleef echter bedaard: door mij naar iets gevraagd, had hij verzuimd zijn kommando op tijd te doen. Na afloop der exercitie, ging ik bij den schuldigen mijne verontschuldiging maken. Hij wees die allerverpligtendst voor mij af, zeggende: dat zijn regiments-chef (die trouwens ook slechts majoor was) de braafste en kundigste man was, welke den Pruisischen bodem drukte; dat zijn Koning geen ijveriger dienaar in de gelederen van zijn leger had, maar dat de brave man, in weêrwil van alle aangewende moeite, zijne bloedorganisatie niet overmeesteren kon; dat zijn even ontembare ijver de oorzaak was, dat hij zich nu en dan vergat; maar dat de goedheid van zijn hart en de braafheid zijner beginselen, hem telkens tot diegenen voerde, die hij vermoedde beleedigd te hebben, om verontschuldigungen te maken of reparatie

aan te bieden. Terwijl wij nog spraken, had werkelijk plaats wat ik van den bedoelden hoofd-officier hoorde zeggen; ik zag dezen nu van meer nabij, werd aan hem voorgesteld en gaf mijn leedwezen te kennen dat ik de oorzaak geweest was van het kleine verzuim, door den bataillons-kommandant begaan. De beide brave mannen hadden elkander de vriendenhand reeds gedrukt, terwijl ik met de meeste welwillendheid ontvangen werd. Een oogenblik daarna, zag ik denzelfden man met handen en voeten werken, driftig zijne soldaten van de waterpomp afhouden, om te beletten dat zij, verhit zijnde, onmatig dronken, en als het ware zelfs aan ieder eene kleine onschadelijke laafnis uitdeelede. Ik bewonderde daarbij dat oplopende geduld; eerbied en achting ontkiemde in mijn hart voor den chef, die zelfs tot in zulke details, de behoedende zorg werd voor de soldaten zijns Konings, en die, met den grootsten ijver voor de dienst, zulke uitmuntende hoedanigheden van hart en karakter aan den dag legde.

Van vele verschillende kanten werd mij verzekerd, dat het onderhouden der krijgstucht in het Pruisische leger op regtvaardigheid en humaniteit gegrond was; dat de voorschriften voor de behandeling van den meerderen, jegens zijne minderen, met wijsheid en overtuiging gesteld, en uit het praktische soldatenleven afgeleid waren; dat ieder meerdere bij ondervinding geleerd had, dat die uiterlijke overdrevene gestrengheid, welke zich door onaangename vormen en bewoordingen doet kennen, tot niets anders leidde, dan om den soldatenstand in het oog van het publiek te vernederen, en de officieren en onder-officieren aan geringschatting prijs te geven. De soldaat, daarentegen, werd aan zulke driften gewoon, en hoorde op het einde niet meer naar dat poltern, omdat het toch nimmer die gevolgen voor hem hebben kon, welke de drift van den meerderen zou doen voorzien. De goede geest werd er door ondermijnd, de ijver en emulatie onderdrukt, terwijl de goede en de minder goede sujetten doorgaans over denzelfden kam geschoren werden, en zodoende juist het tegengestelde voortgebracht werd van 't geen dat men wilde bereiken. Men hield het voor het slechtste voorbeeld dat men aan de onder-officieren konde geven, die zeer spoedig tot navolging opgewekt werden.

Ik moet bekennen, dat ik huiswaarts gekeerd ben met de overtuiging, dat zich dit alles niet tot woorden alleen bepaalde, maar tot de daad, in den volmaaktsten zin des woords, uitstreckte. Men deed mij ook opmerken, dat geene andere dan eene zoodanige humane handelwijze mogelijk was bij de organisatie van het Pruisische weêrstelsel; dat ik niet voorbij

moest zien, dat alles wat wapens dragen kon, in de gelederen moest treden, dat de aanzienlijksten des lands niet waren uitgesloten; dat al wat nu burger was, eenmaal soldaat was geweest, en dat wat nu soldaat was, weder tot den burgerstand zoude terugkeeren. Ware het dus niet reeds uit den aard der zaak als eene noodzakelijkheid te beschouwen, dat de jonge soldaat, met hoogen ernst, maar met ware vaderlijke gezindheden moet worden geleid, tijdens zijne dienstplichtigheid, om hem eerbied en ontzag voor den soldatenstand in te boezemen, dan nog zou de staatkunde dit gebiedend hebben gevorderd. De uitkomsten bewezen daarenboven sprekend de deugdelijkheid dezer handelwijze en die der voorschriften, welke tot derzelve regelmaat dienden. Voor het laatste verwees men mij naar het uitmuntende werk van VON GRIESHEIM, der Compagnie-dienst (1), waarin ik deze en gene verklaringen later *in extenso* heb aangetroffen.

Dien ten gevolge wordt ook alles aangewend om het gevoel van eer op te wekken en onschendbaar te houden, terwijl de straffen mild van aard zijn, en altijd met zekere waardigheid worden opgelegd. Het ruime, doch door de voorschriften vastbepaalde strafvermogen van alle betrekkingen in de hiërarchie, de zelfstandigheid, welke aan een ieder in zijnen werkkring wordt toegekend, maar vooral de zelfstandigheid der regiments-chefs in het beloonings-vermogen, brengt oneindig veel toe tot het gemak om de krijgstucht te kunnen onderhouden. Voldoende waarborgen tegen drift en hartstogt, vindt de mindere daarentegen in de voorschriften. Onder het beloonings-vermogen den regiments-kommandanten gegeven, is vooral te noemen de magt die hij heeft, om onder-officieren en soldaten een verlof van acht weken met behoud van soldij te geven. Van de regimenten aan den Rijn gestationneerd, kunnen zij die aan de regter zijde van de Elbe te huis zijn, door de chefs hunner regimenten met drie maanden verlof en met soldij, worden gezonden. Alleen gedurende de voorjaars- en herfst-oefeningen mogen die chefs geen gebruik van deze autorisatie maken. De bataljons-kommandanten kunnen vier weken, de kompagnies-chefs slechts veertien dagen verlof, met behoud van soldij, aan hunne onder-officieren en soldaten toekennen.

In mijn vroeger opstel over het Pruisische krijgswezen (2), heb ik in algemeene bewoordingen, iets over de middelen tot onderhouding der krijgstucht gezegd. Nu was ik in de

gelegenheid gesteld, mijne kennis omtrent dit onderwerp eenigzins meer uit te breiden; en, aangezien ik in dezen oogenblik iets van die stoffe behandeld heb, wil ik u daarover beknoptelijk het volgende mededeelen:

De disciplinaire straffen op geringe overtredingen zijn in October 1841 door een kabinets-besluit eenigzins gewijzigd, waarbij tevens eenige veranderingen zijn bepaald, nopens het strafvermogen dat aan elken rang is toegekend.

Tegen grovere overtredingen wordt de overplaatsing in de *tweede klasse van den soldatenstand* toegepast; terwijl de krijgsmatregelen en het criminele wetboek de strafbedeeling bevatten voor misdrijven van ernstigen aard.

De eigenlijke disciplinaire straffen zijn aangewezen in de tweede afdeeling van het bovengenoemd kabinets-besluit; zij zijn de volgende:

« Door elken meerderen kan aan den minderen worden opgelegd de navolgende disciplinaire straffen:

« A. Tegen officieren:»

« 1°. Vermaningen.

« a. Zonder getuigen of in tegenwoordigheid van eenen meerderen.»

« b. In tegenwoordigheid van het verzamelde korps officieren.»

« c. Op de order (parool-bevel) met aanteekening der oorzaken in het order- (parool-) boek.»

« 2°. Kamer-arrest (als maximum 14 dagen.)»

« Eenvoudige vermanende teregtwijzingen, zijn niet als strafvermaningen te beschouwen.»

« B. Tegen onder-officieren en tegen die militaire personen of beambten, met hen in rang gelijk staande, even als tegen de vice-onderofficieren:

« 1°. Strafwachten of straf *du jour*.»

« 2°. Kazerne-, kwartier- of gematigd arrest (drie weken als maximum.)»

« 3°. Gemiddeld arrest (opgesloten), (14 dagen als maximum.)»

« De Porte-épée onder-officieren (ook Feldwebels of wachtmeesters) en de met hen in rang gelijkstaande personen, mogen met geen gemiddeld of provoost-arrest gestraft worden.»

« C. Tegen Gefreiten en soldaten:»

« 1°. Kleine disciplinaire straffen:»

« a. Na-exerceren met de rekruten, of in eene afzonderlijke afdeeling.»

« b. Strafwachten.»

« c. Strafarbeid (*corvée*) in de kazerne, in de stallen, monterings-kamers of op de schietoefening-plaatsen.»

(1) Berlin 1838. Zweite Auflage, bladzijde 79 en volgende.

(2) Zie *Militaire Spectator*, 7de Deel, bladzijde 90 en volgende.

« d. Verschijnen op het rapport of de appels in eene bepaalde tenue (bijparade). Bij de kavallerie en rijdende artillerie somwijlen te paard.»

« 2°. Arrest-straffen, en wel:

« a. Kazerne-kwartier of gematigd arrest, tot drie weken als maximum.»

« b. Gemiddeld of provoost-arrest, tot 14 dagen als maximum.»

« c. Streng (of cachot-) arrest, tot 8 dagen als maximum.»

« 3°. Tegen Gefreiten:»

« Ontslag uit deze betrekking.

« D. Tegen soldaten der tweede klasse uit den soldatenstand:»

« Aan deze mogen, behalve de onder c vermelde straffen, ook lichamelijke straffen worden opgelegd, namelijk stokslagen tot en met *dertig*, wanneer zij echter reeds in eene strafsectie of werk-afdeeling zijn ingedeeld, tot en met *veertig* stokslagen.»

In hetzelfde kabinets-besluit is al verder bepaald, dat indien de troep op marsch, in het kamp, of in zoodanige omstandigheden verkeert, dat de gematigde en gemiddelde arrest-straffen, den onder-officier of soldaat opgelegd, door het gemis van arrest-lokale (policiekamer of provoost) niet ten uitvoer kunnen gelegd worden, den strafschuldigen daarvoor zal onttrokken worden zijn regt op brandewijn, tabak, enz., terwijl aan de soldaten daarenboven corveés kunnen worden opgelegd.

Het streng arrest (cachot) moest alsdan worden vervangen door den strafschuldigen te binden aan eenen boom of muur, en wel zoodanig, dat hij noch zitten, noch liggen kan.

Deze straf mag niet langer dan drie uren duren en nimmer in het publiek worden voltrokken.

De strafmiddelen die toegepast worden op zoodanige sujetten, welke niet door de gewone tucht tot hunnen pligt te brengen zijn, zijn, zooals ik reeds hierboven heb gezegd, vervat in de verordeningen omtrent de *tweede klasse van den soldaten-stand*, en wel:

1°. Als eerste graad van strenge straf, bij het korps.

2°. Als tweede graad, bij de straf-sectie van het geheele garnizoen.

3°. Als derde graad, bij de werk-afdeeling in de eene of andere vesting.

Volgens het getuigenis van vele officieren waarmede ik kennis gemaakt had, was de vrees voor de verplaatsing in de tweede klasse algemeen, zoodat het getal zoodanige gestrafte sujetten zelden meer dan één, ten hoogste twee man

per compagnie of eskadron bedroeg, terwijl er enkele bataillons, zelfs regimenten waren, zonder zoodanige gestrafte sujetten. Deze straf werd dan ook als eene laatste proeve ter verbetering aangewend, en meesttijds met goed gevolg.

De verplaatsing in de *tweede klasse* kan alleen door een vonnis van het standregt geschieden, welk *standregt* door den regiments- of brigade-chef wordt bijeengeroepen, en waarbij één kapitein als president, twee eerste en twee tweede luitenants, twee onder-officieren, twee Gefreiten (of bombardiers bij de artillerie) en twee soldaten (of kanonniers) als leden zitting hebben.

Hij die de bedoelde straf ondergaat, verliest het regt op het dragen van het nationale kenteken (kokarde), van het landwehr-kruis voor den chacot, van de krijgs-medaille, van de eere- en onderscheidings-teekenen, van den eere-sabelkwast en van de ridder-orde's. Zijne aanspraak op het onderscheidings-teeken voor negen- of twaalfjarige dienst verliest hij eveneens.

Dient hij bij het leer-eskadron of bij de garde, dan gaat hij van de genoemde korpsen bij de tweede klasse van eene der gecombineerde reserve-in/anterie-bataillons over, waarbij eene bijzondere afdeeling voor dergelijke sujetten bestaat.

Eerst na eene terugtrekking in de eerste klasse, kan hij alle onderscheidings-teekenen en vroeger verkregene regten terug ontvangen, wanneer daarvoor termen aanwezig zijn. Somwijlen worden hem de dienstjaren die hij in de tweede klasse doorgebracht heeft, als effectief geschonken.

Behalve de disciplinaire en lichamelijke straffen, waaraan de in de tweede klasse dienende soldaat onderworpen is, wordt hij te midden zijner kameraden een paria, een ware *verschoppeling*, en draagt daarvan het teeken, zijnde een pompon van grijs laken, op de linker zijde van den overdekten chacot vastgemaakt, en evenzoo eene kokarde van dezelfde stof. Elk soldaat der eerste klasse kan hem bevelen geven, die hij gehouden is zonder tegenspraak op te volgen.

Is zijn dienstdag bij het staande leger verstreken, dan gaat hij over in de reserve, doch blijft in de *tweede klasse*. De regering zijner woonplaats, de Feldwebel van het *bezirk*, dragen daarvan kennis, zoodat hij, in zekeren zin, onder het opzigt der burgerlijke en militaire politie komt. Bij de landwehr intredende, blijft zijne straf aanhouden, en wel zoolang tot hij zich eene rehabilitatie heeft waardig getoond.

De Koning heeft zich de magtiging tot het terugtrekken in de 1ste klasse van den soldatenstand voorbehouden; waartoe de brigade- (of regiments-) bevelhebbers viermalen in het jaar voordragten kunnen doen. Er kan echter geene reha-

bilitatie plaats hebben, dan nadat de gestrafte één jaar en één dag in de tweede klasse heeft doorgebracht, zelfs in het geval dat hij dadelijk bewijzen van een beter gedrag geeft. Blijven deze bewijzen echter achter, dan wordt hij in eene afzonderlijke strafsectie geplaatst, waar de straffen en zijne afzondering knellender worden, en eindelijk in de werk-afdeeling. In deze gevallen moet hij, bij eventuele bewijzen van beterschap, op deze drie trappen van straf achtereenvolgens terug treden.

De minachting die in het algemeen zulke gestrafte subjecten, zoowel bij hunne kameraden, als in de burgerlijke verkeerling ten deel valt, werd als het meest schrik-inboezemend beschouwd. Men hield dan ook dit middel voor meer dan voldoende ter beteugeling van hen, die doof bleven voor den vermanenden invloed der zachtere disciplinaire straffen.

Met voordacht heb ik mij deze uitweiding veroorloofd, omdat ik dit punt van overweging vrij belangrijk achtte, op een oogenblik dat ook bij ons de 2de klasse van den soldatenstand op de vroegere grondslagen is hersteld.

Bijzonder opmerkelijk zijn de regterlijke vormen die men noodig heeft geacht om den Pruisischen soldaat in de tweede klasse over te brengen, en de waarborgen die hem daardoor toegekend worden, dat hij door zijne gelijken in rang mede zal worden beoordeeld. Deze instelling heeft veel overeenkomst met onze *raden van krijgstuicht*, met welke strekking ik mij echter voor alsnog niet goed heb kunnen vereenigen, omdat zij — mijns inziens — de reeds al te beperkte autoriteit van den regiments-chef, evenals zijn relief, nog meer hebben verzwakt, terwijl het meer en meer centraliseren van de autoriteit der geheele hiërarchie, in de handen van het hoofdbestuur, de zelfstandigheid dier steunpilaren van het leger, dier bronnen van wedijver en korpsgeest, tot de kleinst mogelijke grootheid heeft herleid. Intusschen moet men hier geenszins de wijze uit het oog verliezen, hoe het Pruisische leger wordt aangevuld, dat alle klassen van Pruisische staatsburgers de elementen voor deszelfs samenstelling leveren, en alle standen en rangen der maatschappij, gedurende de jaren der dienstplichtigheid, door het eenvoudige soldatenkleed als het ware genivelleerd worden. Wat daár wijs en zelfs noodzakelijk is, tot onderhouding van de krijgstuicht, van de soldaten-eer, van den korpsgeest, zal niet altijd even gelukkig toegepast kunnen worden bij staande legers, die gedeeltelijk zijn zamengesteld uit vrij aangeworvenen, en verder door eene milicie of conscriptie worden aangevuld, waarbij men zich met eene geringe som gelds kan laten remplaceren. Bij het Pruisische leger was het eene

noodzakelijkheid de magt te onthouden aan den regimentschef om eene dergelijke veroordeeling te doen, terwijl hier de wijze, hoe de overplaatsing in de 2de klasse van den soldatenstand geschiedt, namelijk, onder regterlijke, zeer vrijzinnige vormen, een sprekend bewijs oplevert van het doorzicht des wetgevers. — Doch, keeren wij nu naar de exercitie-plaats terug.

Terwijl ik eenen geruimen tijd de instructie en de wijze hoe deze landwehrmannen behandeld werden, had beschouwd, had ik tevens den majoor-kommandant met opzettelijke aandacht gadeslagen, en mij van de eerste gelegenheid bediend om mijne pligtpleging bij hem af te leggen. De majoor V. S. was niet spraakzaam, en ontving mij wél beleefd, maar koel. Mijne vragen naar eenige ophelderingen werden zóó laconiek beantwoord, dat ik spoedig begreep, dat hij mij weinig stof tot aantekeningen zoude geven. Ware ik op dat oogenblik bekend geweest met de Bredasche teleurstelling van N., dan voorzeker zoude het vermoeden bij mij zijn opgerezen, dat de majoor V. S. in onze troebele tijden, een: niet te huis, had getroffen. In het naar huis gaan, hoorde ik gewag maken van vele zeer goede hoedanigheden, die men den majoor toekende: braafheid, regtvaardigheid, veel kunde, menschenkennis en doorzicht, gepaard met veel reputatie van vroeger betoonden moed en onverschrokkenheid: Waarlijk, zijne koelheid had ik reeds vergeten. Het gesprek over hem werd als van-zelf overgebracht op de moeilijke betrekking die de kommandant van een bataillon landwehr bekleedt, als waarbij de bovenbedoelde zedelijke en intellectuele hoedanigheden noodzakelijke vereischten zijn. De pligten welke den landwehr-bataillons-kommandant zijn opgelegd, breiden zich over alle takken van militair en zelfs burgerlijk beheer uit, dewijl hij, voor het laatste, bijna in dagelijksche aanraking met den Landraad (een soort van district-commissaris) en met de gemeente-besturen komt van het district waaruit zijn bataillon getrokken is. Behalve het reeds zoo moeilijke en zooveel menschenkennis en humaniteit vorderende kommandement van zijn bataillon burgersoldaten, van de leiding hunner oefeningen, in de tijden dat zij niet voor de groote korps-manoeuvres vereenigd zijn, van het steeds bereid wezen, om zijn bataillon in den tijd van vier dagen, op de complete sterkte van 1000 man, gekleed, gewapend en uitgerust, gereed te kunnen hebben — behalve dat alles, rust ook op hem een groot deel der werkzaamheden voor de aanvulling van het staande leger en het beheer over de reserve: werkzaamheden, die in aard en in rustelooze bedrijvigheid van nog oneindig meer gewigt zijn

dan die welke in den werkkring onzer militie-kommissarissen voorkomen. Het spreekt van zelf, dat deze kommandanten officieren van het staande leger zijn (1) en dat zij met zorg worden gekozen. De kennissen die ik hier en daar heb aangeknoopt onder deze klasse van officieren, hebben mij overtuigd van de tact die het Pruisische gouvernement bezit in de keuze der mannen voor moeilijke en teedere betrekkingen. Menigmaal kwamen mij dan voor den geest vele der zonderlinge keuzen, in 1830—33 voor het kommando bij onze schutter-bataillons gedaan, en deed zulks steeds de wensch geboren worden, dat men toch bij volgende gelegenheden van andere beginselen moge uitgaan, dewijl er meer dan gewone militaire begaafd- en hoedanigheden gevorderd worden voor de leiding en oefening van hen, die slechts tijdelijk aan de krijgswetten worden onderworpen.

Wij gingen in den voormiddag eenige visites maken bij de overige militaire autoriteiten, die wij echter niet te huis troffen.

Te twee uren reden wij naar het paleis van den Prins *FREDERIK van Pruissen*, alwaar wij door den hofmaarschalk *Grave von PRITSELWITZ*, allerbeleefdst ontvangen werden. Wij waren de eerste der genoodigde personen, doch de Prins, van onze aankomst onderrigt, verscheen zeer spoedig, om zich eenigen tijd, met innemende welwillendheid, met ons te onderhouden over verschillende onzer leger-aangelegenheden, voornamelijk over de wijziging in onze uniformen. De nieuwe model-chacot scheen de goedkeuring van *Z. K. H.* weg te dragen; de nieuwe helm onzer dragonders werd, hoewel zeer fraai, echter te zwaar gevonden. — Een jong officier van het garde-dragonder-regiment, de Prins *VON ISENBURG*, vergezelde *Z. K. H.* als ordonnans-officier.

Weldra kwamen de overige gasten, waaronder ik de luit.-generaal *VON PFUEL*, de generaals-majoor *VON DER GRÖBEN* en *VON MONSTERBERG*, de kolonels *VON NOTZ*, *VON FELDEN*, *VON UTTENHOVEN*, een Beijersch artillerie-officier, een Oberarts, een intendant, enz., enz., opmerkte. Deze maakten met den staf des Prinsen, een 20tal personen uit, allen militairen, behalve den kamerheer *TRONCHIN* en een wapenfabrikant uit *Crefelt*. Met eenig genoegen ontwaarden wij, dat wij met distinctie aan tafel geplaatst werden, en alzoo in de gelegenheid waren gesteld eenige opmerkingen te maken. Ik

zat vlak tegen over den luit.-generaal *VON PFUEL*, en tusschen de kolonels *VON UTTENHOVEN* en *VON NOTZ*.

Aan mijnen eersten buurman was ik spoedig bekend en op eenen vertrouwelijken voet, aangezien ik al dadelijk vernam, dat hij zeer nabij vermaagschapt was met de Nederlandsche familie *VAN UTTENHOVEN VAN BOTTENSTEIN*, waarover wij ons eenen geruimen tijd onderhielden. Later hebben wij, en ik in het bijzonder, ondervonden, dat deze kennismaking zeer belangrijk was, dewijl wij in dezen hoofd-officier een' man van hoogstbeschaafde manieren, grondige kennis, belezenheid, voorkomenheid en zich nimmer verzakende bereidwilligheid aantroffen. De kolonel *VON UTTENHOVEN* was kommandant van een landwehr-bataillon en landwehr-regiment geweest, en bekleedde thans de betrekking van kommandant-eener brigade in Silezie. Als beoefenaar en grondig beoordeelaar der schoone kunsten, sprak hij met geestdrift over de Dusseldorfsche tentoonstelling en over de stukken van *LESSING*, *KOEKKOEK*, *SCHADOW* en *SCHEFFER*, en deed mij zijn voornemen kennen, om in het volgende jaar onze Nederlandsche kunstschaten, en te gelijktijd zijne hem onbekende familie te komen zien. Het gesprek wendde zich vervolgens tot de krijgsliteratuur, en van *VALENTINI* en *RÜHLE VON LILIENSTERN*, kwamen wij op *CLAUSEWITZ*, over zijne wijsgeerige begrippen nopens de oorlogsvoering en over zijne historische werken. Schuchter zag ik intusschen naar den generaal *v. PFUEL*, die, zoo het mij voorkwam, naar ons gesprek luisterde. Een zeer ernstige trek op zijn gelaat bragt mij nu van mijn stuk: ja, dacht ik, hij is het, en verwenschte inwendig de mij overigens zoo gunstig aangeboden gelegenheid, om iets te vernemen aangaande het oordeel, dat men in Pruissen over dien begaafden schrijver velde. Ik wist niet hoe ik het gesprek op een' ander' zou brengen, doch de kolonel *V. U.* liet hem niet los; zijn veldtogt van 1812 kwam zelfs op de proppen, en een zijdelingsche blik op mijnen overbuurman geworpen, deed mij nogmaals stilzwijgend uitroepen: «hij is het!» daar het mij voorkwam dat de generaal meesmulde en mij gemelijker begon aan te zien. Ik zat als een schooljongen, die, zijne les niet kennende, in de grootste verlegenheid is, hoe hij zijnen meester van het gevreesde thema zal afbrengen. Mijn geest was niet meer bij de conversatie, en evenmin zag ik dat de dienende lakei op mijn bord tuurde en reeds een paar malen beproefd had, hetzelfde tegen een ander te verwisselen. Wat was ik gelukkig, dat de naam van *v. GNEISENAU* den gevreesden *CLAUSEWITZ* verdrong! De ernstige plooi op het gelaat van den generaal *V. P.* verdween wél niet

(1) Men zal mij wel willen toestemmen, dat ik in geene herhaling kan treden, omtrent hetgeen ik reeds in mijne *Verhandeling over het Pruisische krijgswesen*, gezegd heb. Vid. 7de Deel, N°. 5 en volgende.

en ik vermoedde wel dat ons gesprek over CLAUSEWITZ de oorzaak dezer gemelijkheid was; doch de beweegredenen die tot toenemende humeurigheid konden leiden, waren voor dat oogenblik weggenomen. Ik kwam voor 't minst weder zoo verre tot mij-zelfen, dat ik eene stille, maar des te meer bedrijvige hulde konde brengen aan de culinaire kunstkennis van des Prinsen keukenchef, en aan de zamenstelling van het uitmuntende *sorbet à la glace*, dat ons werd aangeboden. De Duitse *Vatel* zou — als hij mijne geheel praktische lofrede had kunnen waarnemen — voorzeker uitgeroepen hebben: *le noble étranger, il y revient encore*. Ik wreekte op deze wijze mijne geestverlegenheid, en volgde zodoende het uitlokkend voorbeeld van mijnen anderen buurman, den kolonel V. N., de hupste gast welken men aan eene vorstelijke, rijkvoorziene tafel kan aantreffen, en die, zonder de zoo snel voorbij vliegende tafelperioden onbenut te laten voorbij gaan, echter even onderhoudend als aanmoedigend was, om verstand en maag eenige versnapering te verschaffen.

Wij spraken vervolgens over den militairen stand in Pruisen. Het trof mij, zoowel bij deze, als bij andere gelegenheden, te vernemen, met hoeveel waardigheid en erkentelijkheid de officieren spraken over het hooge relief van den militairen stand; en toch zeide men mij, dat ik niet juist oordeelde, met Pruisen eenen *militairen staat* te noemen. Dat praëdicat kwam alleen Rusland toe, waarin alle rangen en betrekkingen aan militairen geassimileerd zijn. Pruisen maakte bij de overige staten van Europa vergeleken geene andere uitzondering, dan dat alle burgers dienstplichtig waren. Het soldatenwezen in Pruisen maakte alzoo geenen exceptionelen stand uit, veeleer moest men den Pruisischen soldaat beschouwen als een burger, die in eene groote staatschool zijne burgerplichten praktisch beoefende, gehoorzaamheid aan de wetten en onderworpenheid aan het wettig gezag daadwerkelijk leerde. Van dáár dan ook de ernstige en naauwgezette behartiging der ambtspligten bij het burgerlijk bestuur, van alle rangen en klassen, waardoor de werking van de hooge regering zoo snel, zonder wrijving, en met zooveel geestkracht konde plaats hebben. Deze soort van discipline, zelfs bij de laatste vertakkingen van de geheele staatsmachine, had bij menig, zelfs bevoegd vreemd beoordeelaar, het denkbeeld doen ontstaan, dat het ligchaam van militairen aard moest zijn, terwijl het niet anders was, dan een uitvloeisel, of de uitkomst van de groote leerschool, waarin alle mannelijke burgers waren groot gebragt. De achting welke men in Pruisen aan den militairen stand toedroeg, was wederom

een natuurlijk gevolg van deze orde van zaken. Het was in zekeren zin de eerbied welken de dankbare leerling zijnen meester bewees, of — als men wil — de onderscheiding welke ieder toekent aan de betrekking die hij vervult, of waarin hij vroeger werkzaam was. Dat de regering dien stand voorregten toekende was evenzeer natuurlijk, omdat de militaire pligten de eerste waren welke de burger aan den Staat bewees. Een ieder wist, dat de zelfstandigheid, de grootheid, de magt, de bloei en welvaart van het vaderland onafscheidelijk verbonden waren aan de stipte vervulling dier pligten, en het was ook daarom, dat Pruisen zijne soldaten lief had als zich-zelf.

De Pruisische soldaat, en vooral de Pruisische officier, was in dat opzigt benijdenswaardig, daar ook zijne stoffelijke belangen met vaderlijke zorg behartigd werden. Het was waar, dat de subalterne officieren somwijlen, langer dan in andere legers, eene gewenschte bevordering moesten verbeiden; doch daartegen stond alweder over, dat zij in die betrekking een hooger relief dan elders genoten, en dat zij, eenmaal de hoogte van kapitein of ritmeester bereikt hebbende, een' rang bekleedden, die in Pruisen in hooge achting stond, als zijnde de ware steunpilaar van het groote militaire gebouw. Hadden nu de bevorderingen bij de subalterne officieren slechts langzaam en met vrij groote tusschenpoozingen plaats, des te sneller volgden zij bij de hoofdofficieren. Dit zoo blijkbare verschil ontstond uit de niet altijd te billijken staatkunde der hooge regering, om de betrekkingen der hoogere rangen in vreedestijd, somwijlen zeer lang, door mindere graden te doen vervullen.

Als een bewijs van de snelle bevordering in de oppergraden, werd mij aangehaald, dat officieren, die voor tien jaren slechts bataillons-kommandanten waren, in deze oogenblikken, reeds meer dan een jaar aan het hoofd van divisien infanterie of kavallerie stonden, terwijl officieren, die vóór veertien jaren den kapiteinsrang bezaten, nu als brigade-kommandanten, hetzij als kolonel of als generaal-majoor dienst deden.

De generaal-majoor VON MONSTERBERG, b. v., welke op dat oogenblik twee plaatsen van mij afzat, en in het kamp te Grimlingshauzen als chef der 13de divisie infanterie (gewoon hoofdkwartier te Münster) het bevel voerde, kommandeerde in het jaar 1829 nog een bataillon landwehr. In datzelfde jaar werd hij tot kommandant van een infanterieregiment in Mentz, in 1834 tot brigade-kommandant in Maagdeburg, in 1835 tot generaal-majoor, en in 1839 (alzoo tien jaren na zijne bevordering tot regiments-kommandant)

tot kommandeur der 13de divisie infanterie bevorderd. Twee à drie maanden nadat ik met dien generaal kennis had gemaakt, vernam ik zijne benoeming tot luit.-generaal.

De generaal-majoor VON DER GRÖBEN, mede op dat oogenblik aan tafel, was in 1833 kolonel, chef van den generaal-staf bij het 2de legerkorps, doch reeds in 1835 was hij generaal-majoor, in 1838 divisie-chef, en drie weken nadat wij bij den Prins getafeld hadden, namelijk den 12^{den} September 1842, werd hij reeds tot luit.-generaal bevorderd.

Onder de aantekeningen van snelle bevorderingen welke ik bij deze gelegenheid nog konde maken, was ook die betrekkelijk den luit.-generaal VON WRANGEL, die in December 1834 kommandant eener divisie was, en in 1839 tot het belangrijke bevelhebberschap over een legerkorps (ongeveer 31000 man van alle wapenen sterk) namelijk van het II geraakte. Hierbij dient nog te worden opgemerkt, dat de tot de betrekking van kommandant eener brigade, divisie of legerkorps, benoemde officier, in het bezit van al de prerogatieven en materiële voordeelen komt, aan dien rang verbonden, al is het ook dat hij den eigenlijken graad, daarvoor bestemd, niet bekleedt. Bij pensionering vervalt hij ook in het hoogere pensioen aan het kommandement verbonden, zoodat een majoor regiments-kommandant b. v. niet als majoor, maar in het zooveel hooger pensioen als regiments-kommandant, of in dat van kolonel treedt; zoodat het patent van een dusdanig kommandement werkelijk eene bevordering in relief en welstand is.

Overigens — zeide men mij — dat, volgens den regel, een majoor bij de kavallerie, na zes à acht jaren die betrekking bekleed te hebben, rekenen kan regiments-kommandant te zijn. Bij de infanterie behoorden er ongeveer 10 jaren toe, om die hoogte te bereiken.

De bevorderingswijze bij keuze had tot nu toe alleen bij de infanterie wortels geschoten. Bij dit wapen waren er reeds kapiteins tot majoor bevorderd, welker aanstelling tot officier van 1818 en 1819 dagteekende, terwijl er officieren waren die in 1820 en 1821 het patent als tweeden luitenant ontvingen, en thans aan de beurt waren om majoor te worden. Bij het 13de regiment was o. a. de kapitein, die als tweede in ancienniteit stond, in 4 $\frac{1}{2}$ jaar van tienden 1ste luitenant in dienstouderdom, tot dien rang en rangschikking opgeklimmen, zijnde hij slechts 38 jaren oud. Het was daarentegen ook waar, dat men bij eenige regimenten nog luitnants aantrof, welke den veldtogt van 1814 en 1815, als officier hadden medegemaakt. Vrij algemeen hadden echter thans de oudste kapiteins en oudste eerste luitnants, de

voordeelen der buitengewone bevordering genoten; intuschen hield men zich verzekerd, dat het stelsel der keuze zich ook tot de jongere officieren zoude uitstrekken. De middelen tot deze buitengewone bevorderingen worden verkregen door de onverwachte verplaatsing van hoogere en andere officieren, tot den rang van kapitein ingesloten, in disponibiteit, en de bevordering van kapitein der linie tot majoor bij de landwehr, welke 104 majoorplaatsen aanbiedt, die allen door officieren der linie bezet worden. De vereischten daartoe te bezitten, of die door studie magtig te worden, is de eerste en voornaamste aanspraak op eene dusdanige bevordering, en het hooge bestuur heeft beleid genoeg, om zoodanige sujetten uit te kiezen, waartoe een hoog staatsbelang alleen het rigtsnoer aangeeft. Wordt er op deze wijze een kapiteinsplaats bij een der regimenten vakant, dan heeft het regiment (hoewel het avancement bij rang van ancienniteit in het regiment plaats heeft) geen wettelijke aanspraak op eene successieve opklimming, dewijl de Koning een' eersten luitenant of eenjarigen kapitein van een ander regiment, in den rang en ouderdom van den kapitein kan plaatsen, die als majoor bij de landwehr is overgegaan, of wel hem eene lagere rangschikking aanwijzen, ten einde zoodoende gelijktijdig de oudere kapiteins te doen opklimmen.

Bij den generalen staf gaan de bevorderingen nog sneller, namelijk in de subalterne rangen, dewijl een eerste luitenant gewoonlijk slechts twee jaren in dien rang behoefte te dienen, om kapitein, en een kapitein ten hoogste zes jaren, om majoor te worden. Van majoor af aan gaat ook bij dit korps het avancement over het geheele leger.

Uit deze mededeelingen ziet gij, dat er *entre la poire et le fromage*, vrij wat was afgehandeld, en hoezeer die berigten mijne aandacht zeer natuurlijk boeiden, verloor ik echter het ensemble van de etende personen niet uit het oog. Z. K. H. was, evenals altijd, zeer minzaam en onderhoudend, terwijl de overige gasten elkander vrij en ongedwongen onderhielden. In een woord, men was te huis aan de vorstelijke tafel. Na anderhalf uur ging men de koffij gebruiken, bij welke gelegenheid de Prins zich weder met ons onderhield. Ik maakte alstoen nader kennis met den kolonel VON FELDEN, die mij nu een zeer geestig en een man van veel ervaring voorkwam. Hij was in 1830 op de Allgemeine krijgsschool, te Berlijn, belast geweest met de voordragt der taktiek, en sprak met veel lof over WILLESEN en zijn laatstelijk uitgegeven werk. Hieruit maakte ik op, dat de kolonel V. F. geen onbepaalde voorstander van CLAUSEWITZ konde zijn. Overigens toonde hij, in die

korte oogenblikken, zeer veel belezenheid en critisch oordeel. Zijne opmerkingen waren kort, in een woord, hij gaf *veel vleesch en weinig saus*, juist het omgekeerde van 't geen hij over een bekend duitsch militair schrijver dacht, die veeltijds meer saus dan vleesch had aangeboden. De kolonel V. F. verhaalde mij, dat ik geene gelegenheid zoude hebben om de Pruisische artillerie te zien vóór den 27sten Augustus, aangezien zij naauwelijks hare praktische oefeningen en hare inspectie voor den Prins August van *Pruissen* geëindigd had. Lagchende voegde hij er bij, dat ik bij de aanstaande groote manoeuvres zoude dienen in het oog te houden, dat het vredes-oefeningen waren, waarbij de overige troepen zich in diezelfde mate weinig om de artillerie en haar vuur bekommeren, als men zich in den werkelijken oorlog, somwijlen wat al te slaafs bindt aan de artillerie, en men ze nimmer uit het oog verliest, ten einde haren steun niet te missen. Nu toch zou ik weinig of niet hooren uitroepen: waar is de vijandelijke artillerie? en: artillerie voor! Over de infanterie sprekende, zeide hij o. a., dat de vreemde beoordeelaars en schrijvers de sterkte der Pruisische bataillons infanterie, voor te groot hielden, en dat, volgens hun gevoelen, 1000 man niet behoorlijk als taktische eenheid waren te leiden. Voor hen die den oorlog van nabij kenden, was dit, zijns inziens, eene vrij zonderlinge critiek, en zij die niet vreemd in de praktijk waren, zouden de Pruisen geen ongelijk geven, aangezien reeds in de eerste dagen van eenen bedrijvigen oorlog, die zoo groote massa tot een goed te beheeren geheel zou zijn zamengesmolten.

Het was tijd om ons compliment te maken en heen te gaan. Ik nam den generaal V. P. nog eens goed op: met eene slaauwe hoofdbuiging en na een ernstig stilzwijgen, trok ik af: ó 1812!

Den avond bragt ik door op den Ananas-berg, of heuvel, te midden van de Hofgarten, zijnde eene publieke vereenigingsplaats, even als de societeit in het Haagsche bosch, alwaar wij het muziek van het 8ste regiment hussaren, eene aanzienlijke vrouwenschaar, vele vreemdelingen en een overgroot getal Pruisische officieren van alle wapenkorpsen aantroffen. Door de bonte menigte heenwandelende, zochten wij naar eenige bekenden, of vriendelijk uitlokkende gezigten, om nieuwe kennissen te maken, ten einde ook de gelegenheid tot gezellig verkeer te doen dienen tot voortzetting onzer opmerkingen en studiën. De minzame majoor DE VIETSCHE was ons in die poging weder zeer behulpzaam. Met deze en gene over armee-zaken keuvelende, merkte ik vrij spoedig, dat de ideën der officieren over sommige punten nog al

merkbaar verschilden. Hoorde men bij sommigen onbegrensden lof over hunne leger-organisatie, anderen, en wel voornamelijk zij die den oorlog van nabij kenden, stonden het gevoelen voor, dat de linie-soldaten te jong waren om de vermoeijenissen van den krijg te kunnen doorstaan, en dat men ten slotte van de landwehr het meest en het langst partij zoude kunnen trekken. Anderen beweerden weder, dat er te veel burgerlijke gezindheid en gehechtheid aan familie en betrekkingen bij de laatsten zouden bestaan, en gaven dus de voorkeur aan de linie. Sommigen waren voor de oude, meer strengere wapenoefening, velen huldigden onbepaald het nieuwe of Rohrsche stelsel. Deze vonden de administratie en het economieke kleedings-beheer uitmuntend; gene kwam het ongepast voor, en zelfs vernederend voor den Pruisischen soldaat, dat men hem meesttijds in oude, afgedragene kleederen liet rondloopen, om eene zeer goede en eene nieuwe uitrusting, jaren lang op de kleedings-kamers der kompagnien, met oneindige zorg, motvrij te houden. Die lichtzijden hadden alzoo schaduwkanten, en van een en ander hield ik aantekening, om ze dáár waar het passe gaf, te kunnen invlechten. Eene voorname opmerking, die ik voornam later grondiger te bestuderen, was de moeilijkheid die men hier en daar, en vooral aan den Rijn ondervond, om een genoegzaam aantal zoogenaamde capitulanten (vrijwillig en voor langere termijnen dienende) te verkrijgen tot het voltallig houden van het onder-officierskader; evenzoo het niet altijd voltallig zijn van een geschikt landwehr-kader.

Bij dezelfde gelegenheid hoorde ik weder met zeer veel lof gewagen van den generaal VON PFUEL, als een man van zeer uitgebreide geestbegaafdheden, onder wien men met het meeste vertrouwen eenen veldtogt zoude wenschen te doen. Voorwaar, dit wierp mijn opgevat vermoeden weder geheel in duigen.

De dag was voor mij, zoowel voor ligchaam als geest, zeer voedzaam geweest. Wat hij voor u zal zijn, weet ik niet; ik hoop echter, dat gij, met dezen brief in de hand, mij niet voor eene jury zult dagen, en als pamphlettenmaker zult beschuldigen. Die vrees heeft mij teruggehouden u het contereitsel van een paar originelen te leveren, wenschende vurig dat de gedachten aan den eerlijken ARTHUR BERTRAND mij *altijd* in het bezit van die zelfbeheersching zal laten, die ik niet gaarne zoude willen verloochenen.

In mijnen volgenden zal ik u eenige schetsen en bijzonderheden van het groote kamp te Grimlingshausen mededeelen, werwaarts wij ons den volgenden dag zouden begeven.

DE PILIMA (ΠΙΛΙΜΑ),

OF

STOF TOT BORSTHARNASSEN DER OUDEN,

OPGESPOORD EN TOT HEDENDAAGSCH GEBRUIK VOORGESTELD

DOOR

PAPADOPOULO VRETOS,

Ridder, Dr. in de Geneeskunde.

Allezins belangrijk zijn de nasporingen en ontdekkingen van dezen Griekschen geleerde, ten onderwerp hebbende: de samenstelling en vervaardiging eener zelfstandigheid tot dekkende wapenrustingen, waardoor de Ouden het metaal hadden vervangen, en dat, hoezeer geschiedkundig als daadzaak buiten twijfel, genoegzaam geheel in vergetelheid was verzonken, daar ook de vervaardigingskunst geheel en al verloren scheen. Wat men er van wist, was hetgeen wij in *Nepos* en andere schrijvers vermeld vinden: « dat *Iphicrates*, onder andere verbeteringen bij de krijgsmagt der Atheners, zich vooral beroemd maakte door het invoeren van plastrons, uit linnen met azijn en zout, tot eene hardheid bereid, welke hen even ondoordringbaar als ijzeren maakte, en die daarmede eene veel aanmerkelijkere ligtheid paarden: welke uitvinding later ook bij de Romeinen, tijdens het verval hunner krijgsmagten, navolging heeft gevonden, en waarvan men ook in de tijden der middeleeuwen, als dekmiddel der vrijsschutters (*Franc Archers*), gewag vindt gemaakt.

Dit middel, dat zich bestand tegen het toenmalige werptuig van pijlen en slingerstenen mag hebben getoond, schijnt echter bij de uitvinding van het schietgeweer niet als zoodanig gekend te zijn geworden, en even als alle andere, door verschillende krijgskundigen voorgestelde samenstellingen, onvermogen te zijn geacht, om aan het klein schietgeweer weêrstand te kunnen bieden, en dus bleef het ijzer de eenige stof die tot dekking werd gebezigd. Om deze harnassen de gewenschte schootvrijheid te verleen, moesten zij echter eene sterkte ontvangen, waarvan het gewigt den strijder ten hoogste bezwaarlijk viel en derzelve gebruik tot dat van een slechts gering gedeelte en tot bijzondere omstandigheden beperkte, zoo als voor zware geharnaste ruiterscharen en in den vesting-oorlog.

Het algemeen heerschend gevoelen hield het voor hersenschimmig, om de mogelijkheid van het bestaan eener zelfstandigheid te vooronderstellen, die gelijke ondoordringbaarheid als het ijzer, en tevens een veel minder gewigt zou bezitten; aan de oplossing van dit vraagstuk heeft de heer *Papado-*

poulo Vretos zijne pogingen gewijd en daarvan de uitkomsten in een voorgelezen gedenkschrift (7 Febr. 1842) aan de Koninklijke Akademie te Parijs medegedeeld, na dezelve den 27 Sept. 1841 aan den keizer van Rusland en den koning van Napels te hebben doen kennen.

Deze Akademie, het hoog belang erkennende dat deze uitvinding aanbod, heeft eene commissie uit haar midden (*M^r. Piobert en Seguiet*) benoemd, om dezelve te onderzoeken, en deze hebben in hun verslag van 18 Julij 1842, het gunstig resultaat, met opzigt tot de genomene proeven der ondoordringbaarheid van den geweerkogel, bevestigd.

Deze geleerde zijne nasporingen bijzonder tot de weinig bekende en genoegzaam verlorene kunst der Ouden, in het vervaardigen van linnen borstharnassen, bepalende, deelt in dit gedenkschrift de wijze mede, waarop hij tot de verkregene uitkomsten is geraakt, en de scheiwerktoigkundige handelingen die daarbij zijn aangewend.

Vervaardigingswijze der Pilima.

Men kieze daartoe het fijnste en beste gezochte werk (*étoupe*) van vlas, dat men op het zorgvuldigst hekelt, om het van stroo en andere vreemde voorwerpen te zuiveren.

Men neme een ontvanger van eenen, aan de hoeveelheid te bereiden werk, geevenredigden inhoud, welke met den allersterksten azijn (*acidum aceticum*) gevuld wordt, waarin gewoon keukenzout (*Murias sodae*) opgelost wordt, in de evenredigheid van 0,122,58 w. (4 gewone oncen) op de kan (*flesch*) azijn.

In dit mengsel of oplossing moet het werk gedurende 4 dagen weeten. Vervolgens wordt hetzelfde uitgenomen en bij eene temperatuur van 20° *Reaumur*, gedroogd.

Nadat hetzelfde wel gedroogd is, wordt het met eene groote schaar in zeer kleine stukjes gesneden. Vervolgens moet een hoedenmaker van dit gesneden werk soortgelijke lagen maken, als met het hazenhaar tot vervaardiging der hoeden geschiedt.

Deze moet voorts deze lagen vereenigen en op soortgelijke wijs bevestigen als bij het vervaardigen van hoedenvilt geschiedt, behalve dat hij, in plaats van water, daarbij van bovenvermelde vloeistof (met zout verzadigden azijn), gebruik maakt.

Forming van verdedigende wapenrustingen uit de Pilima.

Ten einde een *plastron* te vervaardigen dat tegen een kavallerie-pistoolschot, op 5 passen afstands, bestand is, zoowel als tegen alle blanke stoot- en houwapenen, begint men met een genoegzaam getal lagen of bladen van deze stof (*Pilima*) nauwkeurig op elkander te plaatsen, terwijl men, om de dikte zooveel mogelijk te verminderen en ze tot die van 0,029 str. (1 d^m.) te beperken, dit vilt, gedurende ten minste 10 uren

aan de sterkst mogelijke persing onderwerpt (b. v. aan die eener *hydraulische pers*).

Na deze drukking, waarvan het denkbeeld bij den uitvinder is voortgebracht, door de wijze van bewerking der boekbinders, die, om de dikte der boeken zooveel mogelijk te verminderen, zulks door sterk kloppen met eenen ijzeren hamer trachten te bewerken, verkrijgt dit vilt een' onafscheidelijken zamenhang van al deszelfs lagen, welke slechts eene compacte massa daartstellen, die nu zorgvuldig in alle rigtingen moet worden doorgestikt, om ze in dezen staat te doen verblijven.

Eindelijk geeft men dit vilt de gestalte van een borstharnas (*plastron*), waartoe het welligt nuttig zou kunnen zijn, het in een dubbel ijzeren vorm te persen en een paar dagen te doen verblijven, waarna men de kanten afdunt, om deszelfs dikte te verbergen, en het eindelijk met leder, linnen of ijzerblik bekleedt.

De dikte van zoodanig, tegen het pistoolschot bestand vilt, bedraagt 29 strepen, terwijl het gewigt van een *plastron*, bekleedt met verlakt leder, met deszelfs draagriemen, 4 Ned. p. 3 ons 7 lood (omtrent 9 oude ponden) bedroeg.

Wilde men van hetzelfde eene blindering vervaardigen, welke aan het getrokken munitie- of walgeweer of buks, zelfs aan kleine schrootkogels, weêrstand bood, zoo zou, bij gelijke bewerkingswijs, ongeveer het dubbel getal lagen gebezigd en het geheel eene dikte van omstreeks $1\frac{1}{2}$ duim moeten gegeven worden.

Daar het gedeelte dat de borst moet beschermen, in de holte van het *plastron*, hetzij leder of blik, bevat is, zoo wordt door het zorgvuldig afnemen der randen, alle wanstaltigheid voorgekomen.

Bij de door de commissie genomene proeven, heeft het zich bevestigd, dat een pistoolkogel, met 5,25 wigjes gewoon kruid, op 3 passen afstands gelost, door een *plastron* ongeveer 7 strepen indrong en deze indrukking op 8 passen tot 5 strepen verminderd was, — achter zich een weinig verstoord vilt weefsel van 10—15 strepen overlatende, terwijl de kogel zeer weinig van gedaante veranderd was, zoo als altijd gebeurt wanneer hij op geen hard voorwerp treft; heeft dit laatste plaats, b. v. op een standert welke de *Pilima* ondersteunt, zoo slaan zij plat en stuiten 10, 20 of meer passen terug.

Hoezeer de ondringbaarheid volstrekt bevestigd is, durft de commissie geen uitspraak doen, in hoever de gevolgen van den schok des kogels, noodlottig voor den strijder zouden kunnen zijn, en hem door de verbrijzeling van beenderen of levensgevaarlijke beschadiging van inwendige deelen blootstellen. Zulks zou alleen kunnen nagespoord worden door eenig dier met zoodanig *plastron*, in denzelfden toestand als den man die het schot treft, aan de losbranding van verschillende vuurwapenen bloot te stellen.

Behalve het vlas, zoude *hennep*, *katoen* en *wool*, alsmede de *zyde* tot soortgelijke vervaardiging kunnen gebezigd worden, edoch de eerste stoffen met minder gunstig gevolg, daar zij alleen door eene meerdere dikte en gewigt, tegen de weêrstandskracht van het uit vlas vervaardigde, kunnen opwegen, terwijl die uit zijde, welke welligt in sterkte en ligtheid alle andere zou overtreffen, door groote kostbaarheid bezwaarlijk eene algemeene toepassing kunnen vinden.

Behalve tot borstharnassen, veronderstelt de schrijver, dat dit vilt nog tot een aantal andere krijgsoeieinden aangewend zou kunnen worden: zooals in de scheepsgevechten voor de tot *entering* bestemde manschappen, en van eene zwaardere afmeting, om de hangmatten tot bekleding der *verschansingen* te vervangen, terwijl hij het ook tot *plastrons* en *stormhoeden* voor de sappeurs voorslaat, waarbij wij nog durven voorstellen, om zoodanige zware vilten, in stede van *zandzakken*, in belegeringen, tot dekking der manschappen en tegen het vijandelijk kleingeweer- en schrootvuur, te bezigen.

Men behoort echter, om met volkomene zaakkennis over de volstreckte waarde dezer uitvinding te kunnen beslissen, nog verscheidene punten te onderzoeken, zoo als: de prijs, de duurzaamheid, en den invloed dien de weêrgesteldheid op de stof kan uitoefenen, terwijl wel niet onwaarschijnlijk aanmerkelijke verbeteringen aan deze zal kunnen toegebracht worden.

Proeven wegens de uitwerking van afgeschotene kogels op menschelyke en dierlyke ligchamen, door de Pilima gedekt.

Allergewigtigst was de proefondervindelijke oplossing van het vraagstuk, waarover de commissie, met het onderzoek van de *Pilima* belast, niet gewaagd had haar gevoelen uit te brengen: namelijk, of dit dekmiddel, wanneer deszelfs ondoordringbaarheid ook al ontwijfelbaar bewezen scheen, evenwel de met hetzelfde bedekte lichaamsdeelen eene volkomene bescherming tegen den geweldigen schok en indruk verleen zou, die de kogel op het punt veroorzaken moet waar hij treft. Ten einde hieromtrent de commissie met volkomene kennis te doen oordeelen, heeft de uitvinder eene reeks van proeven deswege in November II. te Venetie genomen, welke met het beste gevolg bekroond zijn geworden, en waarvan hij het verslag aan de Akademie der wetenschappen, in hare zitting van den 20sten Februarij II., heeft medegedeeld.

Voor deze proeven, welke in tegenwoordigheid der voornaamste genees- en heilkundigen van Venetie plaats hebben gehad, werd tot voorwerp gekozen een menschelijk lijk: ten einde over de gegrondheid der vreeze te kunnen beslissen, of een op korten afstand afgeschoten kogel, indien hij al niet den man oogenblikkelijk doodde, wiens borst door de *Pilima* gedekt was, ten minste het borstbeen en de ribben niet zou verbrijzelen,

en de daaronder gelegene levenswerktuigen eene doodelijke beschadiging zou veroorzaken.

Uit vier ter beschikking gestelde lijken, werd dat van een man gekozen, welke 12 uren te voren overleden was, van omtrent 35 jaren oud en bij wien de borstholte zich in zeer goeden staat bevond. Men oordeelde, ten einde den toestand zoo nabij mogelijk te doen overeenstemmen, het lijk een hemd, hemdrok en buis te moeten aandoen, alvorens het met de *Pilima* te bekleeden, waarna het in eene opgerigte houding, aan een ladder gebonden en overeind staande, geplaatst werd.

De tot de proefneming bestemde kavallerie-pistool werd nu op de gewone wijs geladen met de gebruikelijke patroon van 3,25 wigtjes militair kruid, en toen rakelings, bij herhaling, tweemaal op het lijk losgebrand. Met verwondering zag men thans, dat dezelfde *Pilima*, welke bij de proeven der heeren *Piobert* en *Seguier* had gediend, een' zoo grooten weêrstand had betoond, dat de kogels zich in de dikte van dezelve (welke 0,025 str. bedroeg) zoodanig hadden genesteld, dat zij alleen met hulp van scharen weg te ruimen waren, en evenzeer bevreemde het, dat de diepst ingedrongen kogel zijne bolvormige gedaante had behouden, terwijl de ander slechts eenigermate misvormd waren geworden.

Vervolgens werd het lijk naar de ontleedzaal overgebracht, ten einde de lijkopening te verrigten. Men begon met de uitwendige beschouwing der borststreek, aan welke men, on-aangezien de bijzondere blankheid en zachtheid van het vel, geen den minsten zweem van kneuzing kon ontwaren, en evenmin vertoonde zich bij het overgaan tot de opening, na het wegnemen van de bekleedselen der vaste deelen, eenig teeken van beschadiging of breuk aan de ribben.

Hoe voldoende deze proef ook was uitgevallen, kon zij echter slechts dan voldoende beschouwd worden, als een levend wezen aan hare werking was blootgesteld geweest; hiertoe werd een jong kalf van 50 dagen oud, gekozen, hetgeen regtop tegen een paal gebonden en met de *Pilima* bedekt werd; in welke stelling op drie schreden afstands, drie achtereenvolgende schoten met de kavallerie-pistool en dezelfde lading op hetzelfde werden losgebrand.

Met de uiterste verwondering ontwaarde men, zelfs bijna tegen de verwachting, dat deze geweldige proef geen de minste levenbedreigende uitwerking had te weeg gebracht. De twee geneesheeren die dezelve bijwoonden, wilden zich nu overtuigen, of het gedeelte der borst dat de *Pilima* bedekt had, ook een hooger graad van warmte dan de overige gedeelten had verkregen; edoch, men vond dit in eenen gelijken natuurlijke toestand als al de overige gedeelten van het dier, en niet zoodra was hetzelfde van de koorden ontslagen, die het aan de paal hadden bevestigd, of het gaf, tot groot vermaak

der toeschouwers, door loopen en springen, de voldoende blijken van geene inwendige beschadiging te hebben ontvangen, hetgeen ten volle bevestigd werd, toen het een vieren-deel uurs daarna gedood werd en de lijkopening, door een be-kwaam heelkunstenaar gedaan, geen den minsten zweem van organische beschadiging of van beenbreuk deed ontdekken.

Zoo was dan het dekkend vermogen der *Pilima*, door een aantal proeven op eene wijze bewezen, die het, als een alle-zins ter overweging waardig voorwerp, voor een toepasselijk gebruik in aanmerking doen komen; want, indien men als eene onbetwistbare waarheid mag aannemen, dat in verscheidene omstandigheden en betrekkingen, een gewijzigd gebruik van doelmatige dekkende wapenrustingen de onmiskenbaarste voor-deelen aanbiedt, zoo moet eene ontdekking als deze ten hoogste de opmerkzaamheid opwekken, daar dit weefsel vele voordeelen en mindere nadeelen dan eenige tot nog toe gebezigde zelfstandig-heid, bezit. Mogten, ten gevolge van de openbaarmaking daarvan, de krijgsheren hunne aandacht op dit punt vestigen, zoo is het ontwijfelbaar, of men zal gelegenheid tot volmaking en uit-gebreidere aanwending vinden. Als zoodanig beschouwen wij eene minkostbare en volkomener vervaardiging in het groot, benevens eene juiste vaststelling van afmetingen voor de on-derscheidene einden waartoe men deze zelfstandigheid wil doen dienen; dus oordeelen wij dat dezelve welligt van uitgebreidere toepassing voor helmbollen, dan het ijzer en koper zou kunnen zijn, zoo als ook voor de harnessen, wanneer men de gewigtige redenen gehoor geeft die hun behoud aanprijzen.

De ijzeren helmbollen hebben het wezenlijke nadeel, dat zij door den dreun, hetzij van den kogel, hetzij van het blank ge-weer, op eene hoogstgevaarlijke wijze het hoofd aandoen, daar zij den indruk onmiddellijk mededeelen, zoodat een schamp-schot, dat in eene scherphoekige schootsrigting deszelfs zijde treft, en bij een vilt en of lederen hoofddeksel vaak nauwelijks bespeurd zou worden en ten hoogste eene onbeduidende kwet-sing veroorzaken, thans genoegzaam is om den man bedwelmd en buiten kennis te doen nederstorten, indien al niet eene le-vensgevaarlijke hersenschokking er het gevolg van is; terwijl elke stomphoekig treffende kogel, door geen der gebruikelijke kavallerie-helmen afgekeerd kan worden, waartegen alleen die der sappeurs, en nog maar nauwelijks, bestand zijn, wier gewigt hen echter volstrekt tot het veldgebruik ongeschikt maken.

De laatste oorlogen hebben menige bewijzen voor dit aange-voerde geleverd, daar wij vele, zelfs door zware projectielen aan het hoofd getroffen manschappen, slechts onbeduidende, vaak geene beschadigingen hebben zien ontvangen, terwijl andere, bij wie zulks doodelijke gevolgen had, waarschijnlijk slechts gering zouden zijn getroffen geweest, indien hun hoofddeksel uit

een weefsel ware vervaardigd geweest, dat zulk een trap van ondoordringbaarheid had bezeten als der *Pilima* schijnt eigen te zijn.

Hoezeer de aangevoerde proeven allezins het bewijs schijnen te leveren van ondoordringbaarheid der *Pilima*, wagen wij echter niet, om op deszelfs onvoorwaardelijke aanneming tot krijgsgebruik aan te dringen; er schijnt nogtans alle redenen te bestaan, om deze uitvinding, als de meeste oplettendheid waardig, aan ieder krijgsbestuur aan te bevelen, daar het zoowel stoffelijk als moreel, de uitstekendste gevolgen moet hebben, wanneer men den krijgsman voor het meerendeel der beschadiging beschermen kan, aan welke hij door blanke en draagbare vuurwapenen, en zelfs door kleine schrootkogels, blootstaat; vooral zou de aanvalskracht der ruitery door dit middel zedelijk en werktuiglijk tot eene hoogte kunnen stijgen, welke haar onwederstaanbaar moet maken, daar het welligt niet buiten de mogelijkheid zou liggen, om niet alleen de man, maar zelfs het paard der harnas-ruiters, door uit voormelde stof vervaardigde hoofddekseis (*chanfrein*) en borstschilden, zonder belemmering of overlading, eene bescherming te verleenen, die hen onkwetsbaar maken en grootendeels de meerderheid terugschenden zou, die zij door de toenemende voortreffelijkheid der andere wapenen, in de latere tijden verloren heeft.

****.....N.

ANTWOORD AAN SPECTATOR OVER ZIJNE ZIENSWIJZE NOPENS DE LANDS-DEFENSIE.

De *Militaire Spectator* leverde in zijne n°. 2 en 3 van het 12de deel, zijne beschouwingen mede nopens onze landsverdediging. Een brief, hem geschreven over eenige punten rakende die aangelegenheid, gaf hem aanleiding daarover in het breede uit te weiden. En ofschoon hij zegt: «Welligt kan het ons gelukken hem (namelijk de ondergeteekende) tot de overtuiging te brengen, dat wij niet zoo veel met hem *in idée* verschillen, als hij vermeent te moeten voorgeven,» verklaren wij toch rondborstig, met *Spectators* schrijven ons nog niet volkomen te kunnen vereenigen. — Gaarne bekennen wij intuschen, dat wij *in idée* wel tot elkander genaderd zijn, en, erkennen thans ook volgaarne, dat *Spectator* den «centralen weerstand» in eene ruimere beteekenis bedoelde, dan wij aanvankelijk geloofden. Doch over *het geheel der zaak* heeft *Spectator* ons nog niet overtuigd, en verschillen wij met hem nog steeds in zienswijze.

Voor het publiek te schrijven en vooral over de onderwerpelijke zaak, zouden wij nimmer doen, en ofschoon ons leven gewijd hebbende aan de studie der landsverdediging, en dus

mogelijk wel eenigzins bevoegd, om daarover eene meening te bezitten, vermeenen wij toch alleen het Departement van Oorlog ten deze van dienst te mogen zijn. — Alleen het gebruik maken van de *Punten*, door ons aan *Spectator* toegezonden (zie zijn n°. 2) en zijne uitweiding ten gevolge van die *Punten*, doen ons voor een oogenblik de pen opnemen, om *Spectator* op eenige zaken nog nader opmerkzaam te maken, en hem aan te moedigen de studie der landsverdediging vooral nog niet te laten rusten.

Elke wetenschap bezit zijne principes; doch de moeilijkheden bestaan meesttijds in de toepassing van dezelve. In principe zijn wij het met *Spectator* over de landsverdediging wel eens, doch in de toepassing is dit het geval niet.

De oorlogen van 1629 en 1672 neemt *Spectator* tot basis zijner geschiedkundige beschouwingen; doch, naar onze wijze van zien, volbragt hij deze taak slechts ten halve. De strooptogt van den graaf *van den Berg* op de Veluwe, en zijne tijdelijke vestiging bij Dieren, hadden voor het vaderland noodlottiger gevolgen kunnen hebben, zoo niet met de Hollandsche waterliniën, ook Doesburg, Zutphen, Deventer, Zwolle, Kampen, Grolle, Breevoort en andere steden en vestingen, alsmede Vreeswijk, Wijk bij Duurstede, Wageningen, Schenkenschans, enz., en de geheele moeras-linie van Hasselt, Ommerschans, Coevorden tot aan Langakkerschans en den Dollart, voldoende bezet waren geweest. Genoemde graaf moest, nadat hem Wezel was ontnomen, uit gebrek terug. Onze rijkste provinciën bleven zelfs voor oorlogs- of brandschatting gevrijwaard, en de Staat in zijn volle kracht en magt!

In 1672 bleven ook onze rijkste provinciën behouden. Zeeland, Friesland en Groningerland waren evenzeer beschermd als de Hollandsche provinciën; zelfs van dáár hoorde men het eerst: «*Tot hiertoe en niet verder!*»

Spectator verzwijgt deze gebeurtenissen, en toch, zij verdienen meer aandacht, dan men oppervlakkig wel zou gelooven, en achten wij het pligt, dezelve ook aan het Hooge Bestuur ter ernstige overweging te moeten aanbevelen.

De beginselen die *v. Clausewitz* in zijne «*Lehre vom Kriege*» heeft ontwikkeld, zijn zeer leerrijk, doch men hechte evenwel niet *te veel* aan die beginselen! De verdediging der tegenwoordige Nederlanden moet niet geschoeid worden op de verdediging van grootere staten. — Ons terrein wil den chicaneoorlog (getuigen de oorlogen van 1629 en 1672) en al degenen die ons terrein niet volkomen kennen, dienen met omzigtigheid hun oordeel te vellen.

Spectator, beschrijft ons met een pennestreek onze grenzen; hij zegt: «Een ieder toch kan op de kaart van boven «Sluis in Staats-Vlaanderen, de geheele grensline met het oog «volgen tot Vaals, en van daar noordwaarts langs den Dollart

« tot aan de Noordzee, en deze linie volgende langs de noordelijke eilanden bij den Helder, zijne blikken weder zuidwaarts tot aan het punt van uitgang rigten. Hij kan de rij van vastigheden in of nabij onze grensline tellen, en zelfs met eene zeer geringe topographische en statistieke kennis, den toestand dezer grensline beoordeelen.»

Voorwaar, wij zijn met dusdanige beoordeelingen niet te vreden. Jaren lang maakten wij eene studie van onze grenzen en verdedigings-linien, en toch ondervinden wij nog dagelijks, hoeveel de kennis derzelve te wenschen overlaat, en hoe weinigen er gevonden worden, die met die kennis voldoende zijn toegerust.

De wankelende en verkeerde meeningen over de IJssel-verdediging, voorkomende in eenige onlangs uitgekomen geschriften, doen ten klaarste blijken, dat derzelve schrijvers de verdedigings-ressources van de vallei van den IJssel niet kennen. Ook *Spectator* wil van 2 à 3 uren afstands, achter den IJssel, den overtocht dier rivier aan den vijand betwisten! Zulke principes van *v. Clausewitz* zijn waar voor grootere rivieren, doch geenszins van toepassing voor onzen Gelderschen IJssel met zijne inundatiën en verdere voor ons gunstige aangelegenheden. Het ligt buiten ons doel hierover uit te weiden; alleen de bevelen van het Bestuur van Oorlog zouden ons ten deze in de vereischte detail-omschrijvingen kunnen doen treden.

Dat er kwestie zou zijn geweest om het Kamper eiland te versterken, is eene vergissing van *Spectator*, want nooit of immer is ons daarvan iets gebleken, en toch.... wij vermeenen daarmede eenigermate bekend te wezen.

Wij gelooven steeds dat onze algemeene landsverdediging niet voldoende gekend wordt, en hopen door deze regelen, de zucht tot nasporing over dit onderwerp, nog meer voedsel gegeven te hebben.

Wij hadden gehoopt dat *Spectator* eenige aanmerkingen zou hebben gemaakt tegen eenige hoofdpunten van de brochure: «*Eenige beschouwingen rakende het verband enz.*», doch zagen tot ons leedwezen, dat hij zich met de zienswijze van den schrijver derzelve heeft vereenigd. — Wij vreezen dat die brochure geene wederlegging zal erlangen, en toch, wij zouden zulks wenschen, want nu het staat te duchten, dat, in navolging van een' onzer volksvertegenwoordigers, menig oningewijde, zonder nadenken, dezelve gaaf zal goedkeuren. Wij achten het dan ook pligt, deze onze meening niet te verzwijgen, en durven vertrouwen, dat men bij het Hooge Bestuur noodig zal oordeelen om de zaak nog nader in overweging te nemen.

Wij voor ons wenschen steeds «eene algemeene landsverdediging», en achten daarvoor noodig een veldleger (van voldoende sterkte), vrij in al deszelfs bewegingen, daarin geholpen door het reserve- en schutter-leger, en door natuur en kunst. Dat veldleger moet steeds in het oog hebben de

bescherming onzer rijkste gewesten, opdat de ware en groote hulpbronnen van den Staat voor ons behouden blijven.

De algemeene landsverdediging, zooals wij in *Spectator* n°. 2 zeiden, gaat niet boven onze krachten; de natuurlijke gesteldheid van den bodem is ons gunstig, en, om tot de uitvoering te komen, wordt er slechts zaakkennis, rijp beraad, en echt vaderlandsche handeling gevorderd.

De geachte schrijver zij gerust; — wij hebben geenszins het voornemen om de belangrijke quaestie der landsverdediging te laten varen. Intusschen vermeenen wij, dat wij onze vroeger geuite ideeën over den centralen weêrstand, niet met een pennestreek, maar eenigzins in het breede ontvouwd hebben. Over sommige bijzonderheden zijn wij, het is waar, vlugtig heengegleden, doch op meer dan eene plaats hebben wij dan ook gezegd, waarom zulks door ons geschiedde. De door ons hooggeschatte schrijver, aan wiens begaafdheden en grondige algemeene en speciale krijgskennis wij volgaarne de welgemeenste hulde toebrengen, zal, bij nadere vergelijking van hetgeen hij hierboven tegen onze vroegere ontwikkeling heeft overgezet, wel willen toestemmen, dat wij, in dat opzigt, het verwijt van *pennestreken* te doen, met iets meer regt zouden kunnen terugkaatsen. Over het vlugtig heenglijden van sommige punten van verschil, namelijk daár waar publieke discussie niet raadzaam schijnt, denkt de schrijver toch vrij gunstig, en staaft dit door zijn voorbeeld; dit maakt dan ook, dat velen niet regt zullen begrijpen, wat de schrijver eigenlijk wil. Immers in de vorige *Punten* zegt hij, niet in de denkbeelden van den *Oud Soldaat* over onze defensie te kunnen deelen, omdat hij het cordon-stelsel te veel huldigt; — dat hij evenmin het idee van den *Tydgenuot*, namelijk dat van een minima van defensie, noch dat van *Spectator* over eenen centralen weêrstand, kan aannemen; maar dat hij voor «eene algemeene Landsverdediging» is. — Daarop hebben wij voor ons, zoo breedvoerig mogelijk, onze denkbeelden over den centralen weêrstand ontwikkeld. De geachte Δ heeft hierop wel is waar, driepuntig geantwoord, maar blijft — hij vergeve ons deze opmerking — de ontwikkeling van zijn idee, dat nu moeilijk te vatten is, schuldig. Wij zullen ons derhalve vooreerst vergenoegen, met onder de beide laatste zinsneden van zijn bovenstaand antwoord te stellen: «DAT TE BEWIJZEN IS;» omdat wij toch onze gevoelens over den centralen weêrstand niet weder kunnen afkluiven, zonder de groote massa onzer lezers geuwerig te maken. Wij brengen ook volgaarne aan de hoogschatting die wij voor den ons bekenden Δ koesteren, de opoffering onzer eigenliefe, en zullen om deze redenen zijne historische critiek

niet beantwoorden, door eene naauwkeurige berekening van de duizende bunders oppervlakte van Groningerland en Ommelanden, die door de Munstersche troepen bezet, gecentraliseerd en zoo wat uitgezogen waren. Wij zullen ook niet herhalen wat wij werkelijk beoogden met de goede defensie van den Gelderschen IJssel, ten opzichte van die noordoostelijke provincien, noch blijven stilstaan bij hetgeen wij over den defensieven aard van Zeeland reeds gezegd hebben. Wanneer de geachte schrijver onze ontwikkeling herleest, dan houden wij ons verzekerd, dat hij zal moeten bekennen, dat het nu aan hem is, zijn bijzonder idee, zamengevat in zijne laatste zinsneden, nader te ontwikkelen, ten einde ons niet geheel in de lucht te laten schermen. De groote beweegbaarheid die wij voor het veldleger verlangden, en die wij door den centralen weêrstand zochten te verkrijgen, zal toch, volgens het reeds betoogde, niet dienen om te paraderen, maar wel om onze rijkste gewesten, zooveel de aard des oorlogs en de omstandigheden dat gedoogen, te beschermen. In het verlangen dier groote beweegbaarheid, lag toch ook duidelijk genoeg opgesloten, dat wij den, voor ons land zoo eigenaardigen chicaneoorlog wilden — deze is een gevolg van genen. Dat alles heeft de geachte Δ over het hoofd gezien, om niets van zijn *idée fixe* te laten varen. Tot eene krachtige verdediging behoort eene goede kern van infanterie, eene goede beweegbare artillerie, en eene uitmuntende kavallerie, niet te zwak in vreedestijd, omdat men ze in den oorlog niet kan improviseren. Het is te hopen dat de nieuwe wet op de militie en schutterij, zal voorzien in het nakende gebrek aan kaders, en dat Zijne Excellentie de Minister van Oorlog in zijne pogingen en wenschen, om een voldoende aantal vrijwilligers bij de drie wapens te behouden, zal mogen slagen. — Over soortgelijke, tot de defensie behorende zaken, zullen wij in het vervolg eenige ideeën ontwikkelen.

J. C. v. R.

BOEKBESCHOUWING.

Herinneringen aan het kasteel van Antwerpen, in de maanden November en December 1852. Door F. L. STAATS, 1^{ste}n Luitenant der Infanterie, Ridder der Militaire Willems-orde 4^{de}n klasse. Te Groningen, bij OOMKENS, in 8°., 1845.

In n°. 2 van den *Tydgenuot* van dit jaar, lazen wij onder andere bespiegelingen over de begroting van oorlog, de volgende zinsnede: « Waartoe zullen onze krijgstoerusting dienen? Van die vraag hangt in de eerste plaats af het oordeel, of de aangevraagde sommen voor geene vermindering vatbaar zijn?»

« En hier moet niet de geschiedenis, maar de tegenwoordige toestand van Europa ons voorlichten: Zijn onze krijgstoerusting bestemd om een leger aan te kweeken, waarin de zucht tot groote bedrijven wordt ontwikkeld en waarin oorlogsroem het levensbeginsel behoort te zijn? Voorzeker neen. Nederland is niet bestemd om oorlog te voeren. Nederland is niet opgewassen om de overwinnende legers der groote mogendheden te wederstaan, enz.»

Voorwaar, eene zeer grove dwaling in het beoordeelen der zedelijke hefboomen, welke den officier, ja den eenvoudigen soldaat voert tot die zelfsverloochening, tot die strenge onderworpenheid, tot dat lijden en ontbeeren, tot dien moed, welke in de dagen van gevaar, ook door de niet-toeschouwers, in het hoekje van den haard, zoo bewonderd, zoo hoog geroemd worden! De liefde tot het geboorteland, de toewijding, en vooral het vertrouwen op Hem, van wien de leiding der oorlogszaken in eerste ressort uitgaat, de gehechtheid aan troon en altaren, dit zijn — wij bekennen het gaarne — groote hefboomen bij eene volkswapening, en zij moeten bestaan en levendig gevoeld worden, wanneer de nood dringt om toevlugt nemen tot dat gedeelte van den weêrstand. Zij zijn en blijven ook voor den soldaat van professie een ijvig voedsel tot opwekking van het gemoed, tot steun eener onbuigzame volharding; doch de *Tydgenuot* bedriegt zich, als hij aanneemt, dat deze beweegoorzaken alleen voldoende zijn, om den soldaat in den werkelijken oorlog en in het gevecht de zedelijke klem te geven in al zijn doen en laten, die de Staat vordert. Men moet hem in die verschillende omstandigheden hebben gezien, en hebben kunnen doorgronden, om de stellige overtuiging te verkrijgen, dat er één hoofdhefboom bij hem bestaat, waaraan al de andere zedelijke drijfveeren ondergeschikt blijven en alleen kunnen dienen om dien magtigen drijver eene grootere impulsie te geven. Die hefboom is de zucht om uit te blinken voor het oog zijner kameraden, voor het oog zijner meerderen; het is de zucht om krijgs-eer en krijgsroem in te oogsten bij zijne landgenooten, en zoo mogelijk in de geschiedrollen des lands als roemrijk te worden aangeteekend. Een staand leger dat de zucht naar krijgsroem ontbreekt, mist ook de ware krijgstucht, en heeft de neiging bij zich, om den moed te laten zakken, te vertwijfelen. Onze Hollandsche krijgslieden, in de gelederen van het groote Fransche leger vermengd, werden toch door geen liefde tot het vaderland gedreven in het Spaansche schiereiland, in Duitschland, in Rusland! En toch verwierven zij zich eenen uitstekenden naam, omdat zij door krijgsroem, door emulatie om de Franschen te evenaren of te overtreffen, gedreven werden. De Staat vordert niet meer dan zelfverloochening, zelfopoffering; hij vraagt naar geene beweegredenen, naar geene liefde; hij vergt

toewijding, omdat hare uitvloeisels en gevolgen in overeenstemming staan met de belangen die hij wil bevorderd hebben. De *Tydgenoot* wil alles uit de liefde tot het vaderland ontleenen, en voorwaar, wanneer deze de eenige hefboom moest zijn, die den soldaat in het gevecht voortdreef, dan zou het o. a. slecht staan met onze Oost-Indische bezittingen, daar men hier te lande toch veel, zoo niet alles gedaan heeft, om den soldaat te doen vergeten, dat hij een vaderland had 't welk hij lief moest hebben, en dat zich niet om hem bekreunde. De liefde voor het vaderland wordt wel ingeboren, wordt door opvoeding aangekweekt, doch zij moet ook door het vaderland gevoed worden, en de *Tydgenoot* zal toch wel willen toestemmen, dat de Nederlandsche soldaat sedert de laatste jaren te zeer gespeend is, en hem dat zedelijke voedsel van dag tot dag meer onthouden wordt, om het zoo innig in zich te voelen woelen en aanzetten tot groote bedrijven. Neen, in elk leger, en vooral in het onze, de stiefzoon van het Nederlandsche volk, moet oorlogsroem worden aangekweekt, opdat het eenmaal, in de dagen van gevaar, daardoor weder opgewonden tot mannelijke geestdrift, moge vergeten dat ondankbaarheid het wacht, als zijne taak volbragt is. Daarvoor ook moeten er zedelijke, godsdienstige beginselen in worden verspreid, om met een onwankelbaar vertrouwen op de Voorzienigheid, ook te leeren *vergeven*, ten einde met onderwerping te kunnen *lyden*.

Met het voorgaande zal men reeds hebben kunnen opmaken, welke strekking wij aan den arbeid van den 1sten luitenant *F. L. Staats* toekennen. En waarlijk, wanneer wij met genoegen herdenken aan de personele kennismaking met den schrijver, dan werd dat genoegen verhoogd, toen wij zijn werkje hadden gelezen, en in dezen zijnen arbeid zoo geheel zijne beginselen van braafheid en andere uitstekende karakterhoedanigheden, weërvonden.

De schrijver zegt in zijne *Inleiding*, dat men zich te leur gesteld zou zien, wanneer men vooronderstelde in zijn boekje eene volledige beschrijving van den aanval en de verdediging van het kasteel van Antwerpen te zullen vinden. Hoewel tot de bezetting behoorende, en werkzaam deel aan de verdediging genomen hebbende, ontsnapte er te veel aan zijne opmerkingen, om naar volledigheid te kunnen dingen. Hij wilde slechts een' kleinen en bescheiden tol betalen aan den wapenroem van zijn vaderland, en bepaalde zich tot de beknopte schets eener mengeling van gebeurtenissen uit de verdediging en van eenige feiten, die hij meende dat tot opwekking en aansporing zouden kunnen dienen. Vervolgens levert de schrijver eene beknopte geschiedkundige schets van het kasteel van Antwerpen; iets dat, hoe bekend dan ook, hier echter goed geplaatst is, en tot herinnering van enkele belangrijke bijzonderheden kan dienen.

Op deze wijze zijne lezers op een behoorlijk standpunt gebragt hebbende, begint hij zijn verhaal (in het *eerste hoofdstuk*) met den togt der Franschen in België, tot de opeisching van het kasteel, van den 15^{den} tot den 30sten November. Het *tweede hoofdstuk* handelt over eene tijdruimte van 30 November tot 15 December 1832, of tot de inneming van de lunette S^t. Laurent. In het *derde hoofdstuk* vindt men het relaas der gebeurtenissen van den 12^{den} tot den 30sten December, of het wegvoeren der bezetting naar Frankrijk. In vier zeer belangrijke bijdragen voor de geschiedenis, levert de schrijver 1°. de naamlijst der officieren van de bezetting tijdens de belegering; 2°. Naamlijst der officieren, onder-officieren en soldaten, die gedurende de belegering zijn gesneuveld, gewond en vermist; 3°. Naamlijst der officieren welke zich tot uitoefening van buitengewone diensten vrijwillig hebben aangeboden; en eindelijk 4°. Zamenstelling van het Fransche leger op den 22sten November.

Met een warm gevoel voor al wat schoon en edel is, met den stempel van ware Godsvereering in het hart, schetst de schrijver ons eene reeks van gebeurtenissen, feiten en personele daden, waarvan velen, zoo niet geheel onbekend, dan toch niet zoo omstandig waren medegedeeld. Bescheiden, zooals hij zich in zijnen dagelijkschen omgang altijd voordoet, spreekt hij niet van zich-zelfen, dan alleen om de indrukken te beschrijven, die hij te midden der afwisselende tafereelen van opwekking en verschrikking ontving. Het geheel vormt eene aangename lectuur, in eenen stijl geschreven, juist geschikt om ware soldaten-beginselen op te wekken en te enten in het hart onzer jeugdige krijgers, om oorlogsroem, om vaderlandsliefde op te kweken en te voeden. In een woord, het is een goed boek, dat in alle opzichten kan worden aangeprezen, en hoewel men aan hetzelfde noch technische, noch wetenschappelijke waarde kan toekennen, gelooven wij dat er weinige boeken in onze taal zijn, zoo volmaakt geschikt voor een militair leesboek, als prijs ter belooning uit te reiken aan de leerlingen der hoogere klassen in de regiments-, ja zelfs in onze scholen voor het middelbaar onderwijs, als het onderhavige. Vele kameraden van den schrijver zullen het hem dank weten, dat hij namen en daden onopgesmukt en met grondige liefde voor de waarheid, nogmaals heeft doen kennen, even als wij hem erkentelijkheid verschuldigd zijn, dat hij aan onze aanmoediging zonder aarzeling heeft voldaan, om dit geschrift publiek te maken.

Wil men eene proeve van zijne voordragt, dan leveren wij hier de laatste bladzijde (141), waaruit men genoeg zal kunnen opmaken, hoe het geheel zich voordoet:

« Gedurende den loop der geschetste gebeurtenissen, had er voorzeker geen treffender oogenblik voor de bezetting bestaan, dan toen zij de plaats verliet, alwaar zij door het lot van den

krijgsstand ruim twee jaren was vereenigd geweest, en haar dezelfde verplichtingen, het gelijkelijk streven om de eer van het diep miskende vaderland, deszelfs regtmatige belangen te helpen handhaven, geboeid hielden. Een band van onderlinge gehechtheid, van warme en duurzame vriendschap werd hier aangeknoopt, die door het deelen van vreugde en droefheid, van gevaren en ontberingen, nog nauwer werd digtgehaald. Gewis moest het velen zeer gevoelig treffen, eene plaats te verlaten, wier roemrijke, doch ongelukkige verdediging zoo vele dierbare offers had doen vallen, welker stof eene eeuwige rustplaats in de overweldigde veste had gevonden. Een weemoedig gevoel vermeersterde velen bij de herinnering aan hunne trouwe medgezellen, dierbare gesneuvelde en gestorvene vrienden; — hun leven bragten zij ten offer op het altaar des vaderlands, als helden vielen zij voor deszelfs eer; aan hun moedig sterven was men den roem grootendeels verschuldigd, die ons eenmaal bij eene gelukkige terugkomst op den geboortegrond te wachten stond. Een dankbare traan welke bij velen op, en met eerbiedige bewondering bezield, lispten zij een zacht vaarwel aan hunne ontslapene krijgsmakkers toe, en hieven zij eenen smeekenden blik op tot den Almagtige, voor hunne eeuwige rust en gelukkigen overgang in een beter leven, alwaar zij vrij van alle aardsche beslommeringen, het heerlijkste loon voor hunne daden mogen inoogsten.»

Wij voegen hierbij den wensch, dat ook de schrijver in eene vermeerdering van achting zijner krijgsmakkers, het welverdiende loon voor zijne poging moge deelachtig worden.

J. C. v. R.

BRIEFWISSELING.

De heer majoor *van Merlen* heeft ons, als een vervolg op zijne reeds door ons medegedeelde correspondentie over de methode *Baucher*, eenen aan Zijn Edele gerigten brief uit Berlijn gezonden, waarvan wij het navolgende, uit het Hoogduitsch vertaald, overnemen, dat een nieuw bewijs levert voor de onnaauwkeurige berigten die de Berlijnsche Staats-Courant vroeger verspreid had. De schrijver van dezen brief is de heer *H. Seidler*, alzoo een zeer bevoegd beoordeelaar:

« UEd. zult voorzeker de goedheid hebben, mij te verontschuldigen dat ik niet eerder uwen eersten brief beantwoord heb, aangezien ik den uitslag van de proefneming bij het Halberstadsche regiment wilde afwachten, en UEd. denzelfden mededeelen.

« Deze proefneming is tot volkomen genoegen van den regiments-kommandant uitgevallen. In deze oogenblikken hebben er groote kavallerie-manoeuvres bij Berlijn plaats gehad, zoo-

als UEd. trouwens uit de couranten zult gezien hebben, welke het Halberstadsche kurassier-regiment mede bijwoonde. De onder mijne leiding afgerigte remonte-paarden hebben al die manoeuvres medegemaakt, en hebben zich daarbij als goede soldaten-paarden doen kennen. Zijne Excellentie de Minister van Oorlog heeft ze mede in oogenschouw genomen en zijne tevredenheid daarover te kennen gegeven.

« Gisteren heb ik mijne nieuwe werkzaamheden bij het leerskadron begonnen, en ik koester de gegronde hoop, dat deze proefneming de voortreffelijkheid der *Baucher*-sche methode op eene onwedersprekelijke wijze zal staven. Zoodra de proef aldaar zal zijn afgeloopen, zal ik UEd. dadelijk den uitslag mededeelen.

« Mijn vader vereenigt zich geheel met de grondbeginselen van het *Baucher*-sche afrigtingstelsel, en stelt daarin het grootste belang; zoodat het wel aan geen twijfel onderhevig is, dat het Pruisische rij-voorschrift eene verandering zal ondergaan.

« In afwachting dat ik UEd. spoedig eenige berigten zal kunnen geven over den voortgang van het stelsel *Baucher*, blijf ik
Berlyn, 25 September 1845. enz., enz.

H. SEIDLER.»

Deze mededeeling, vooral ten opzichte van *Seidler Senior*, komt ons zeer afdoende voor ten gunste van de methode *Baucher*.

De Redactie.

DE MUZIKKORPSEN BIJ DE INFANTERIE.

Is het den soldaat geoorloofd over de daden zijner regering luide te oordeelen? — Kan het iets baten over een maatregel te schrijven, welke reeds gedeeltelijk ten uitvoer is gelegd? — Zal de redactie van een militair tijdschrift, die, ofschoon onpartijdig en vrij in hare oordeelvellingen, tegenover het militaire bestuur eene gepaste bescheidenheid in acht neemt, onze woorden overnemen? — Ziedaar vragen welke wij ons deden, alvorens de pen op te vatten; zie hier hoedanig wij ons antwoorden:

De beschikking, welke de opheffing der muzikkorpsen inhoudt, is door het Departement van Oorlog uitgevaardigd geworden ten gevolge van den finantielen toestand des rijks; zij is een gevolg van de hardste noodzakelijkheid tot bezuiniging op dat departement, geenszins van eigene en vrije beschouwing. Haar oorsprong moet gezocht worden in de schatkist, onmogelijk bij Hem, die nog altoos de Opperbevelhebber van het leger is, bij Z. M. onzen Koning. Waarom zouden wij dan ons leedwezen niet mogen uiten over eenen maatregel die het leger zoo diep heeft getroffen, en die noch aan den Koning,

noch aan den Minister van Oorlog, maar alleen aan de bezuiniging, welke in het algemeen 's lands uitgaven ondergaan, kan en moet geweten worden. Waarom zou de *Militaire Spectator* onze woorden niet overnemen, welke wij schrijven met leedgevoel in het hart, doch met den verschuldigten eerbied voor het militaire bestuur. Schromen wij dan niet ons gevoelen te zeggen; ware slechts het gehalte onzer woorden geëverredigd aan de belangrijkheid des onderwerps!

De krijgsmuziek dient om op de gemoedsstemming van den soldaat te werken. Deze stelling behoeft niet meer betoogd te worden; men kan ze, door andere woorden te gebruiken, nader ontwikkelen, en zeggen dat de krijgsmuziek dient:

1°. Om den soldaat tegen het oogenblik des aanvals tot geestdrift en tot moed aan te sporen.

2°. Om zijn neêrgedrukten geest op te wekken, als hij door ongemakken en vermoeijenissen afgemat is. —

De invloed der muziek op 's menschen ziel, bestaat bij elk in meer of minderen graad. De krijgsmuziek is uit haren aard en door hare samenstelling vurig en levendig; zij werkt met kracht op de ziel van den soldaat. De ziel ontvangt den indruk, en deelt dien mede aan het ligchaam, dat vermoeid en afgemat zijnde, zich weder oprigt en als vernieuwde krachten ontvangt.

Het is eene waarheid dat de infanterie, meer dan andere wapens, opwekking noodig heeft. De infanterist toch heeft, behalve de vermoeijenis van den voetganger, ook nog die door te staan, dat hij wapens, kleeding, munitie, voeding, alles zelf moet dragen. Hij vooral is de man des oorlogs, die alle krachten moet inspannen; zijne bruikbaarheid is daarvan geheel afhankelijk; hij is het meeste blootgesteld aan uitputting en moedeloosheid. Hij heeft werkelijk behoefte aan krijgsmuziek: dat middel, hetwelk neêrslagtigheid verdrijft en daardoor het afgematte ligchaam verfrist en versterkt. Daarom was de krijgsmuziek bij de infanterie met regt en bij voorkeur op eene ruime schaal ingerigt, maar daarom ook is haar verlies zoo groot, en zal haar gemis zoo gevoelig zijn!

Men heeft beweerd, dat de bij de infanterie bestaande hoornblazers, met weinige kosten, tot eene doelmatige krijgsmuziek te vormen zijn. Wel is waar, een goed hoornmuziek is aangenaam en liefelijk voor het gehoor, maar zij mist immers die indrukwekkende, die bezielende kracht, welke de zoogenaamde Turksche muziek in hooge mate bezit, en die elke krijgsmuziek bezitten moet, zal zij aan haar doel beantwoorden. Men heeft wel eens in spottenden zin over de samenstelling der af te schaffen muziek gesproken; over die turksche trom, welke slechts dienen zou om veel geraas te maken; over die bekkens en schelleboomen, welke alleen tot pralerij schenen te strekken. Maar de oordeelkundige spreekt

niet aldus; hij beschouwt in de vereeniging van houten en koperen blaasinstrumenten, met den toestel van groote en kleine trommen, bekkens, schelleboomen, triangle, enz., de ware doeltreffende krijgsmuziek, waarin de zachte geluiden met de scherpere harmonisch te zamen smelten, welke door den zoo even genoemden toestel, de noodige kracht en hoorbaarheid ontvangt, en alzoo die druischende klanken kan voortbrengen, welke de ziel van den krijgsmans treffen en het oorlogsvuur door zijne aderen jagen. — Wij hebben diezelfde minachters van de turksche muziek menigmaal haren vermogenden invloed zien ondergaan, wanneer zij op het gehoor van een' militair marsch, onwillekeurig, en in strijd met hunne eigene bewering, het hoofd krijgshaftiger omhoog hieven, en in hunne geanimeerde gelaatstrekken den invloed lieten lezen, waarvan zij het bestaan loochenden, omdat niet elk zich rekenschap geeft van de indrukken welke het gemoed ontvangt.

Het getal der zoodanigen is echter gering. — De wensch om de muzikkorpsen te behouden is bijna algemeen te noemen. Van alle gronden welke ter gunste derzelve, van zoo vele zijden zijn aangevoerd geworden, is er geen zoo geldend, zoo waar en zoo overwegend als die, welke ook wij voorgehouden hebben, namelijk, dat hun al of niet bestaan een waarborg meer of minder is voor de deugdzaamheid der infanterie, ja, dat zij voor dat wapen eene onwaardeerbare bezitting uitmaken.

Dan, het lot is geworpen! Reeds is er een aanvang gemaakt met de ontbinding, welke allengskens zal plaats hebben; reeds hebben de muzikkorpsen vele verdienstelijke leden verloren. Het is beslist: de muzikkorpsen zullen langzaam verdwijnen. Helaas! zijn dan de finantiële zaken des vaderlands zóó beïnvloed? Is Nederland dan zoo arm geworden, dat het zijn leger van muziek moet berooven? Is de nood zóó hoog gestegen dat er zulke offers noodig zijn? — Is dit zoo? — Is het bevel tot de opheffing onherroepelijk?.... Welaan, vaartwel dan, trouwe krijgsmakers! Vaartwel, gij geachte leden onzer militaire maatschappij! Vaarwel dan, gij schoone krijgsmuziek, die zoo menigmaal, als de hitte ondragelijk was, gelijk een verkoelende zomerwind door onze digt geslotene gelederen gleed! Vaartwel! gij heerlijke marschklinken, die met eene onbegrijpelijke tooverkracht onze soldaten wist op te beuren, als zij, na een' vermoeijenden togt, onder den last van ransel en wapens bukten, als borst en keel, door stof en zonnegloed benaauwd, naar adem hijgden! Vaartwel gij, die in zoo menig kamp en op het eenzame en dorre heideveld het soldatenhart wist op te vrolijken! Vaartwel gij, die bij Hasselt en Leuven, het «*Wilhelmus van Nassauwen*,» — dat overwinningsslied! — in juichende toonen over het slagveld deed weërgalmen; ons tot eer, den vijand tot schrik! — Vaartwel!

Ja, «*Voorwaarts!*» sprak immer uwe krachtvolle, wel-

luidende stem! Uwe toonen prikkelden aan tot zucht naar eer en overwinning, en weêrhielden van wankelmoedigheid of schandelijke vlugt. De magt, welke gij uitoefendet, geleidde tot krijgsdeugd, en leende zich nimmer tot iets onedels of lafhartig. In uwe bestemming lag niets dan edelheid, nut en grootscheit.

Niet nadrukkelijk genoeg is het leedwezen te uiten, waarde krijgsmakkers, waarmede wij u onze gelederen zien verlaten. Gij, zoo vlijtig, zoo naarstig in uwen werkkring; gij, die uwe edele, beschavende kunst om u heên verspreidet en alom mededeeldet! — Wie kan aan al de verhevene, dikwijls onopgemerkte hoedanigheden der krijgsmuziek gedenken, en toch koel blijven bij haar verlies, zwijgen als zij van ons gaat! Was zij het niet die bij knapen en jongelingen de liefde deed ontkiemen voor het beroep der wapenen? Deed zij niet in de mannenborst de zucht nog hooger stijgen voor de gewapende, de geheiligde dienst des vaderlands? Ja, in waarheid; zij bleef den krijgsmann een getrouwe gezellin op zijne moeilijke en ongelijke loopbaan, hem bemoedigend in gevaar, hem troostend in verdriet, hem toejuichend bij zegepraal. En, als hij in 's lands dienst verminkt en grijs geworden, of met wonden bedekt, tegenover den vijand bezweken was, dan stemde zij zich tot plegtige en roerende toonen, en geleidde het koude gebeente van den braven krijger ter laatste rustplaats heên!

Tot dus verre gedachten wij aan de schoone eigenschappen der krijgsmuziek in tijden van oorlog en gevaar; wij wezen hoofdzakelijk aan, hoe de toonkunst aan de eigenlijke krijgstdienst op velerlei wijze dienstbaar was. Behalve die groote waarde, als krijgsinrigting, bezat zij ook in tijden van rust en vrede, zeer veel dat haar deed beminnen en dat haar dikwijls zal doen terug wenschen: dáár was zij de muziek, welke dient tot de veraangenaming des levens, en welke behoort tot de weelde van het hart en van de zinnen. Ofschoon deze hare hoedanigheid niet geldend genoeg moge zijn, om hare instandhouding, ten koste van 's Rijks geldmiddelen, te verlangen, zoo blijft dezelve niettemin der melding meer dan waardig. In het vreedzame garnizoen was de militaire muziek eene rijke bron van genoegen, en voor de ingezetenen, en voor ons zel-

ven. Zij was een der schoonste banden welke de afgezonderde stelling van den krijgsman aan de groote maatschappij zijner medeburgers verbinden; zij wist de kleine tusschenruimte welke ons van hen scheidt, nog aanmerkelijk te verminderen; zij bragt burger en soldaat in eensgezindheid tot elkander, en opende ons menigwerf, op eene bevallige wijze, den toegang tot hunne gezellige kringen. Ja, die keurige, die voortreffelijke muziek had zich in de gunst van het schoone geslacht weten in te dringen; zij temperde dan haar krijgstoone, en wist door liefelijke en zachte harmoniën de aandacht van al wat schoon, jeugdig en gevoelig was te boeijen; even als trachtte zij den stand van den krijgsmann op eene behagelijke wijze voor te stellen, en als wilde zij er toe bijdragen, om ons, zwervers in dit leven, genade te doen vinden in het hart der vrouwen.

Zoo denkt, zoo gevoelt menig Nederlandsch krijgsmann thans, als hij naar krijgsmuziek luistert, als hij in hare maat zijne voetstappen doet gaan, en als hare reeds verflaauwende en minder krachtige toonen, hem aan haar naderend einde doen gedenken. Dan wenscht hij haar een laatst vaarwel; dan voelt hij zich, zelfs te midden van wapengewoel, bewogen en tot weemoedigheid gestemd, als hoorde hij den zwanen-zang eener geliefde vriendin, als luisterde hij naar de laatste woorden eens dierbaren vriends!

Welligt dat wij, door gehechtheid en door herinnering aan vroeger genot weggesleept, de deugden der krijgsmuziek overdrijven; mogelijk spreken wij te hoog van haren veelomvattenden invloed. Maar neen, want, zijn de zinnen kalm, is het gemoed bedaard, trachten wij te zien door het koele oog der rede en van het overlegend verstand, dan evenzeer, o nuttig en doelmatig doel van ons krijgswezen! betreuren wij uw verlies, en beschouwen wij de ontbinding der muzikkorpsen als eene gevoelige inbreuk op de organisatie der infanterie. Maar dan ook zeggen wij ons, dat wij als soldaat moeten berusten in den wil van het militaire bestuur, en trachten wij ons-zelven te overreden, dat wij van ons standpunt niet in staat zijn, om over de mate van den geldelijken nood des lands, waardoor die maatregel veroorzaakt is, te oordeelen.

Een Officier der Infanterie.

BIJLAGE IV.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIREN SPECTATOR, 12de DEEL, No. 4.

(Maand October 1845).

LAATSTE BENOEMINGEN, OVERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMD :

Tot komm. van de 1ste div. inf. : de luit.-gen. A. J. J. Boudes Tombe. Tot komm. van de 2de div. inf. : de luit.-gen. A. Schuurman. Tot komm. van de 1ste brig. der 1ste div. inf. : de gen.-maj. Jhr. J. F. Serraris. Tot komm. van de 2de brig. der 1ste div. inf. : de gen.-maj. O. J. H. Graaf van Limburg Stirum. Tot komm. der 1ste brig. van de 2de div. inf. : de gen.-maj. J. Hulst. Tot komm. van de 2de brig. der 2de div. inf. : de gen.-maj. H. A. de Hart. Tot komm. van de reserve-brig. : de gen.-maj. Jhr. J. N. Everts. Tot komm. van de brig. kav. : de gen.-maj. J. F. Graaf Dumonceau.

Zijnde de voornoemde generaals tevens eervol ontslagen uit hunne betrekkingen van kommandanten van divisien of brigades infanterie of kavallerie, tot dusverre door hen bekleed.

Tot maj. en adj. in het prov. komm. van Gelderland : de kap. en reg.-adj. P. B. Suy, van het 7de reg. inf. Tot maj. en adj. in het prov. komm. van Noord-Holland : de kap. C. M. Douglas, van het 2de reg. art. Tot maj. en adj. in het prov. komm. van Zeeland : de maj. L. Frankamp, van het 1ste reg. art. Tot maj. en adj. in het prov. komm. van Vriesland : de kap. H. de Greef, van het opgeheven 9de reg. inf. Tot maj. en adj. in het prov. komm. van Overijssel : de kap.-kwartierm. D. Schäfer, van het opgeheven 4de reg. ligte drag. Tot maj. en adj. in het prov. komm. van Groningen en Drenthe : de kap. J. E. Muller, van het 6de reg. inf. ; terwijl door Zijne Majesteit bij laatstgemeld besluit is bepaald, dat de kapiteins of luitenants, thans als provinciaal adjudant in Gelderland, Zeeland, Vriesland en Overijssel fungerende, eervol uit hunne betrekking van adjudant zullen worden ontslagen, en aan hen zoodanige bestemming zal worden gegeven, als het belang van de dienst zal medebrengen.

By den Plaatselyken Staf. Tot kol. en plaats. komm. van de 1ste kl. te Amsterdam : de luit.-kol. J. J. Wagener, komm. het 4de reg. inf. Te Nijmegen : de kol. D. G. Herr, komm. het 2de reg. inf. Te Maastricht : de luit.-kol. F. R. Mollinger, komm. het 1ste reg. inf. ; aan welke hoofd-officieren tevens een eervol ontslag uit hunne tegenwoordige betrekking is verleend. Tot kol. plaats. komm. van de 2de kl., te Venlo : de luit.-kol. H. R. Heijermans, van het reg. gren. en jag. Tot plaats. komm. van de 2de kl. te Grave : de maj. J. F. van Nieuwkuyk, van het 5de reg. art. Tot maj. en plaats.-maj. der 1ste kl., te Gorinchem : de kap. J. B. Dulmers, van het 4de reg. inf. Te Terneuzen : de kap. G. Leers, van het 9de reg. inf. Tot kap., plaats.-maj. van de 5de kl., te Venlo : de 1ste luit. J. Stengel, van het 2de reg. inf. Te Maastricht : de 1ste luit. G. Perk van Lith, van het 4de

reg. inf. Te Geertruidenberg : de 1ste luit. G. M. A. B. Hagendoorn, van het 7de reg. inf. Tot plaats.-maj. van de 5de kl., te 's Hertogenbosch : de 1ste luit. F. Bestebroer, van het 7de reg. inf. Tot kap. : de 1ste luit. G. J. Hoffman van Hove, plaats.-maj. van de 5de kl. te Grave.

Tot komm. van het reg. gren. en jag. : de kol. J. H. Voet, komm. van het opgeheven reg. gren. Tot komm. van het 1ste reg. inf. : de kol. K. A. Goetz, van het opgeheven reg. jag. Tot kol. en komm. van het 2de reg. inf. : de luit.-kol. P. van Poolsum Booij, komm. van het ontbonden 9de reg. inf. Tot kol. en komm. van het 4de reg. inf. : de luit.-kol. C. H. Menso, komm. van het opgeheven 10de reg. inf. ; aan welke hoofd-officieren tevens een eervol ontslag uit hunne laatstgemelde betrekkingen is verleend.

Tot kol. : de luit.-kol. G. J. J. Rochell, komm. van het 8ste, S. T. A. Hubar, komm. van het 5de, en J. L. Madiol, komm. van het 5de reg. inf. Tot kol., zonder bezwaar van 's Rijks schatkist : Jkh. J. J. van Spengler, à la suite van het reg. gren. en jag., adj. van Z. M. Willem Frederik, Graaf van Nassau. Bij het alg. depôt der landm. : tot 2de luit. titulair zonder bezw. van 's Rijks schatkist : de adj.-onder-offic. J. Benschop, J. Kloekhorst en D. van den Hurk, allen van alg. het depôt.

Verplaatsingen.

Bij het 2de reg. art. : de 2de luit. L. S. R. Sessler, van de komp. art.-werklieden. Bij de komp. art.-werklieden : de 2de luit. J. P. Kempers, van het 5de reg. art.

Bij het 2de reg. zware drag. : als kap.-kwartierm., de ond.-intendant der 2de kl. D. J. Reese. Bij het 1ste reg. art. : als 1ste luit.-kwartierm., de adj.-intendant J. A. Rijgerbos Ouwens. In de 1ste mil. administrative dir. te 's Hage : de intendant der 1ste kl. G. V. van Haften, belast met de dienst in de thans gesupprimeerde 5de mil. adm. dir. In de 2de mil. administrative dir. te Nijmegen : de intendant der 2de kl. J. W. Piepers. Bij het 1ste reg. drag. : de kap.-kwartierm. J. Fock van Coppenaal, van het reg. jag. Bij het reg. rijd. art. : de kap.-kwartierm. E. Brink, van het 1ste reg. inf. Bij het 5de reg. drag. : de kap.-kwartierm. C. C. Prager, van het 7de reg. inf. Bij het 1ste reg. inf. : de kap.-kwartierm. F. van Thiel, van het opgeheven 9de reg. inf. Bij het 7de reg. inf. : de kap.-kwartierm. P. van der Sloot, van het opgeheven 10de reg. inf. Bij het 2de reg. art. : de 1ste luit.-kwartierm. A. van der Beek, van het opgeheven 10de reg. inf. Bij het 5de reg. art. : de 1ste luit.-kwartierm. W. Thijssen, van het 1ste reg. lans. Bij het 1ste reg. lans. : de 2de luit.-kwartierm. H. van der Heyde, van het opgeheven 4de reg. ligte drag. Bij het 2de reg. inf. : de 2de luit.-kwartierm. C. F. van Ghert, van het reg. rijd. art.

Eervol ontslagen.

De offic. van gez. der 5de kl. A. Luyten en L. H. Verwey.

Tydelyk nonactiviteits-tractement verleend aan:

Den luit.-gen. H. T. D. de Favauge, komm. *ad interim* van de voormalige 2de div. inf. Den gen.-maj. J. J. Volkheimer, komm. van de voormalige 2de brig. der 1ste div. inf. Den kol. B^{on} van Gagern, komm. van de opgehevene 1ste brig. kav. en belast met het prov. kommandement van Noord-Holland; aan wie, bij de nieuwe organisatie van het leger, geene bepaalde bestemming heeft kunnen worden aangewezen, een eervol ontslag uit hunne voorschreven betrekkingen verleend, en aan hen, te rekenen van en met den 1sten Januarij 1844, het tractement van non-activiteit, aan hunne rangen verknocht, wordt toegelegd, in afwachting dat door Z. M. te hunnen aanzien nader zal worden beschikt. — Den 2den luit. T. Prins, van het 4de reg. ligte drag.

Nonactiviteits-tractement verleend aan:

By het wapen der Infanterie: Den 1sten luit. L. C. H. Mossel, van het 2de reg. inf.

By het wapen der Kavallerie: De maj^r. H. J. van Utenhoven, van het 4de reg. ligte drag. en J. van Akerlaken, van het 2de reg. lans. De ritm^r. G. Schimmel, van het 1ste reg. zware drag., G. J. de Sturler, van het 2de reg. zware drag. en L. J. H. Gerard van Sijzen, van het 1ste reg. lans. De 1ste luit^r. C. A. G. M. Graaf Duchatel, van het 2de reg. zware drag., J. A. de Vos van Steenwijk, genaamd van Essen, en E. C. van der Spilt, van het 5de reg. ligte drag. De 2de luit^r. H. M. A. van Wijck en J. W. A. Cremer, van het 4de reg. ligte drag.

By het wapen der Artillerie: Den 1sten luit. K. H. F. Eymael, van het 2de reg. art.

De intendant der 2de kl. J. van Oosterhout, en de onderintendanten S. T. Mulder van de 1ste kl. en R. J. G. B^{on} van der Capellen, van de 2de kl.

Gepensioneerd.

De gen.-maj^r. E. E. J. Mathon, P. IJ. Knoll, H. Roijen en W. H. B^{on} van Heerdt tot Eversberg, prov. kommandanten, respectievelijk van Gelderland, Zeeland, Vriesland en Overijssel. De kol^r. plaats. kommⁿ. der 1ste kl.: D. H. van Schaeck, te 's Gravenhage; W. F. Lambert, te Amsterdam, P. A. Ramaer, te Groningen. De kol. plaats. komm. der 2de kl. C. F. E. von Steiger, aan den Helder. De luit.-kol^r. plaats. kommⁿ. der 2de kl.: F. A. W. Herckenrath, te Venlo; J. Sijbers, te Maastricht; W. C. W. Senn van Basel, te Nijmegen; G. F. W. von Hoff, te Vlissingen; G. J. Corbelijn, te Heusden; L. Beukman, te Grave; G. B. van Bronkhorst, te Gorinchem. De maj^r. plaats. kommⁿ. der 2de kl.: F. Peuchen, te Koevorden; J. H. Hamers, te Neuzen; J. B. Schrijber, te Leyden; L. Schett, te Hellevoetsluis. De maj. F. A. Pippenhegen, plaats-maj. der 1ste kl. te Delfzijl; de kap. C. J. van Ellinckhuizen, plaats-maj. der 1ste kl. te Willemstad. De kap. G. Meyzen, plaats-maj. der 2de kl. te Woudrichem; de kap. C. van Wijn-gaarden, plaats-maj. der 2de kl. te Venlo; de 1ste luit. J. Schaefer, plaats-maj. der 2de kl. te Maastricht. De 1ste luit. J. Staude, plaats-maj. der 5de kl. te Naarden. De maj. C. J. Thooft, adj. in het prov. komm. van Noord-Holland.

By het wapen der Infanterie: De luit.-kol^r. J. F. Ditt, van het 5de reg. inf. R. le Boullenger en J. D. B. Wilkens, beiden van het garn.-bat. De maj^r. J. Enderlein en G. Overbeek, van het alg. depôt; T. H. Piper, van het 6de reg.

inf.; J. F. P. George, van het 8ste reg. inf. De kap^r. S. J. Cochijs, P. J. Hartsteen en J. Biskanter, van het 1ste reg. inf.; L. van Beek en D. van Zee, van het 2de reg. inf.; M. P. de Jong, van het 5de reg. inf.; E. W. B^{on} von Hessberg en P. J. Ullers, van het 4de reg. inf.; L. Kuytenbrouwer, van het 5de reg. inf.; S. Bosma ten Doeschate, J. H. Bassing, J. Stoop, P. de Korte en K. Kloosterman, van het 6de reg. inf.; H. G. Steenhardt, L. P. A. de Jacoby en C. Peeters, van het 7de reg. inf.; M. K. Vis en R. Hoogeveen, van het 8ste reg. inf.; J. P. L. G. Tissot van Patot, van het 9de reg. inf.; C. van den Berg en J. J. Diemont, van het garn.-bat. De 1ste luit^r. met rang van kap. C. A. Bellaard Lormier, J. F. Gilbert en L. van Solingen Sleutelaar, van het garn.-bat. De 1ste luit^r. J. de Ridder, van het reg. jag.; G. J. de Groot, van het 1ste reg. inf.; J. L. van Ishoven en P. J. Schepens, van het 2de reg. inf.; H. van Snippenberg en G. Heesterman, van het 5de reg. inf.; C. Miltenburg, W. F. Achterberg en J. R. Schneider, van het 4de reg. inf.; H. T. J. L. Peltzer, P. L. Reepmaker, H. Radius, P. van Meurs, M. Schaap en Quackx, van het 5de reg. inf.; P. van Linschoten Nolet en J. C. W. van der Loeff, van het 6de reg. inf.; C. de Ridder, P. Bakker, G. van den Bosch en A. Slotemaker, van het 8ste reg. inf.; J. J. de Booij, A. Sneider, J. A. Schwiebbe, J. de Rooy, G. Verguth en L. C. Terstal, van het 9de reg. inf.; J. E. L. Prins, P. Wagner, J. H. van Laar, A. Jongen en W. A. Vaillant, van het 10de reg. inf.; P. J. Bernard, van het alg. depôt der landm.; J. Keiber, C. Gaster, W. G. Luckhardt en D. C. Ponse, van het garn.-bat. De 2de luit., met rang van 1sten luit, M. H. Silbach en J. M. A. E. van Swieten, van het garn.-bat. De 2de luit^r. L. W. Bilderdijk, van het 1ste reg. inf.; N. van Rijssel, van het 5de reg. inf.; S. J. Schul, van het 8ste reg. inf.; W. Janson en J. J. Bosveld Hettferschey, van het garn.-bat.

By het wapen der Kavallerie: De kol^r. L. J. Gantois, van het 1ste reg. lans., en J. J. C. Mascheck, van het 2de reg. zware drag.; de luit.-kol^r. C. G. van der Sleyden, van het 5de reg. ligte drag., en C. van Olden, van het 1ste reg. zware drag. De maj^r. J. N. G. J. Dubois en J. Mathijs, van het 2de reg. zware drag.; J. Bergers, van het 1ste reg. zware drag. De ritm^r. J. B. F. van Olhoff, van het 1ste reg. zware drag.; E. Oosting, van het 2de reg. zware drag., J. M. H. van Lelijveld, van het 5de reg. ligte drag., A. J. van Sasse van Ysselt en J. C. Wolterbeek, van het 1ste reg. lans. De 1ste luit.-adj. K. A. J. Kicherer, van het 5de reg. ligte drag. De 1ste luit^r. J. W. A. Swenker en F. A. Metzler, van het 5de reg. ligte drag., W. J. A. J. Graaf van Bijlandt, van het 1ste reg. lansiers. De 2de luit. A. Kuble, van het 5de reg. ligte drag.

By de geneeskundige dienst: De 1ste offic^r. van gez. der 1ste kl., F. D. Mohr; der 2de kl. J. C. Croissant, met rang van 1ste kl. en J. F. Giesberger; de offic. van gez. der 1ste kl., M. J. Wilson; der 2de kl., J. van Bleissum, P. Grouw en I. J. Houthuysen. De apoth. der 2de kl. D. Straatman en D. C. Heyblom. De paarden-artsen N. J. Thiange en J. H. J. Mallue. — De luit.-kol. J. Knoll, plaats. komm. te Geertruidenberg. De 1ste luit. Cunaeus, van het 6de reg. inf.

De intendanten van de 2de kl. H. Engeringh, in de 1ste mil. administrative dir. en J. H. van Wely, bij het dep. van oorl. De kap.-kwartierm^r. C. de Blois, van het 1ste reg. zware drag., P. G. van Crimpen, van het 2de reg. zware drag., en M. Plooi, van het 5de reg. ligte drag. De 1ste luit.-kwartierm. P. J. Bloemendaal, van het korps maréchaussée.

Overleden.

De maj. H. F. Busch, adj. van den prov. komm. van Groningen en Drenthe.